

*Druhá správa o implementácii
Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín
v Slovenskej republike*

Bratislava 2004

Obsah

- I. Druhá správa o implementácii Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín v Slovenskej republike – 62 strán, v tom
- II. Informácie k dotazníku poradného výboru k druhej správe o implementácii Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín v Slovenskej republike – s. 47-62
- III. Prílohy
 1. Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín
 2. Relevantné ustanovenia Trestného zákona a Trestného poriadku, Výber z judikatúry k rasovo motivovanej trestnej činnosti a Štatistické údaje k rasovo motivovanej trestnej činnosti
 3. Vyhodnotenie Priorít vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám za rok 2002 a Stratégie vlády SR na riešenie problémov rómskej komunity za rok 2001
 4. Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunit
 5. Informácia o realizácii opatrení na prehĺbenie pozitívnych účinkov zmeny systému dávok v hmotnej núdzi na niektoré skupiny obyvateľstva
 6. Poskytnuté finančné prostriedky na kultúrne aktivity, periodickú a neperiodickú tlač z transferu kultúra menšín v období 1999-2002
 7. Zákon č. 191/1994 Z. z. o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín
 8. Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky
 9. Zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k maďarskej národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľov podľa výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov 26. mája 2001
 10. Zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k rómskej národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľov podľa výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov 26. mája 2001
 11. Zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k rusínskej národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľov podľa výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov 26. mája 2001
 12. Zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k ukrajinskej národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľov podľa výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov 26. mája 2001
 13. Zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k nemeckej národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľov podľa výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov 26. mája; Zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k chorvátskej národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľov podľa výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov 26. mája
 14. Prehľad škôl a školských zariadení s vyučovaním jazykov národností v školskom roku 2003/2004

15. Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o spolupráci v oblasti kultúry, školstva, vedy, športu a mládeže
16. Dohoda medzi vládou SR a vládou MR o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry zo dňa 12.12.2003
17. Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 20. mája 2004 (antidiskriminačný zákon)
18. Návrh Vlády SR na začatie konania o súlade § 8 ods. 8 zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 20. mája 2004 (antidiskriminačný zákon) s Ústavou SR.

Úvod

Slovenská republika je aktívnou zmluvnou stranou Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín (ďalej len „rámcový dohovor“). Podieľala sa na jeho príprave a ratifikovala ho ako tretia členská krajina Rady Európy 14. septembra 1995. Slovensko iniciatívne predkladalo každoročne orgánom Rady Európy správu o implementácii všetkých ustanovení rámcového dohovoru ešte pred jeho nadobudnutím platnosti vo februári 1998. Prístup Slovenskej republiky k rámcovému dohovoru dokumentuje jednak to, že Slovensko ako multietnická krajina pripisuje mimoriadny význam harmonickému spolužitiu národností podľa spravodlivých a demokratických pravidiel, a jednak to, že otázky etnických vzťahov a práv príslušníkov národnostných menšín chce riešiť transparentným spôsobom na základe medzinárodných štandardov zakotvených aj v rámcovom dohovore.

Prvú oficiálnu implementačnú správu v zmysle čl. 25 ods.2 rámcového dohovoru Slovensko predložilo dňa 4. mája 1999 – č. ACFC/SR(1999)008. Posudok poradného výboru k tejto správe bol prijatý 22. septembra 2000 a zverejnený 6. júla 2001 pod č. ACFC/INF/OP/I(2001)001. Stanovisko slovenskej vlády k posudku bolo zverejnené 5. júna 2001 – č. GVT/COM/INF/OP/I(2001)001.

Výbor delegátov ministrov na svojom 773. zasadnutí dňa 21. novembra 2001 prijal rezolúciu Výboru ministrov č. ResCMN(2001)5 o implementácii Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín na Slovensku. V záveroch rezolúcie vyzdvihuje úsilie Slovenska vynaložené na podporu národnostných menšín a ich kultúr a oceňuje pokrok vo vzťahoch medzi spoločnosťami, osobitne medzi maďarskou menšinou a ostatnými časťami obyvateľstva. Vyjadruje potrebu posilnenia právnych záruk vo vzťahu k niektorým článkom rámcového dohovoru a v niektorých oblastiach zabezpečenia úplnej implementácie existujúcich právnych záruk. Poukazuje na nedostatky v legislatívnom rámci menšinových jazykov napriek zlepšeniu ich postavenia v úradnom styku. Pripomína pretrvávajúce problémy v implementácii rámcového dohovoru vo vzťahu k Rómom, a to aj napriek úsiliam vlády, okrem iného veľmi hlboké sociálno-ekonomické rozdiely medzi niektorými Rómami a väčšinovou populáciou.

Predložená druhá správa o implementácii rámcového dohovoru je vypracovaná v zmysle rezolúcie Výboru ministrov (97)10, stanovujúcej päťročnú periodicitu implementačných správ, a podľa metodického pokynu pre správy z druhého monitorovacieho cyklu, schváleného Výborom ministrov 15. januára 2003.

Jedným z východísk správy je citovaná rezolúcia Výboru ministrov o implementácii rámcového dohovoru na Slovensku, ako aj posudok poradného výboru k prvej implementačnej správe. Správa reaguje aj na tie pripomienky poradného výboru k prvej správe, ktoré slovenská vláda už vysvetlila alebo komentovala v oficiálnom stanovisku zverejnenom 2. júla 2001.

Slovensko pokračovalo v dialógu s poradným výborom aj na follow-up seminári o implementácii prvých výsledkov monitoringu Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín na Slovensku dňa 8. júla 2003 v Bratislave. Prítomní členovia poradného výboru boli informovaní o prijímaných opatreniach i o otvorených otázkach, ako aj o možných riešeniach.

Správa je zameraná predovšetkým na prezentáciu vývoja legislatívy a spoločenskej praxe v oblasti ochrany národnostných menšín, t. j. v zachovávaní ich národného povedomia a v podpore ich duchovnej, kultúrnej a jazykovej identity, ako aj v prevencii a potláčaní prejavov diskriminácie príslušníkov národnostných menšín na etnickom základe, a to

v sledovanom období od februára 1999 do decembra 2003. Najvýznamnejšími krokmi Slovenska v tomto smere bolo prijatie zákona o používaní jazykov národnostných menšín (júl 1999), pristúpenie k Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov – pre Slovenskú republiku nadobudla platnosť 1. januára 2002, správa o jej implementácii bola odovzdaná Rade Európy v decembri 2003. Aby sa predišlo duplicitě, táto správa sa venuje jazykovej problematike len v nevyhnutnej miere. Boli prijaté aj dôležité novely relevantných právnych predpisov, napr. ustanovení Trestného zákona, týkajúcich sa rasovo motivovaných trestných činov.

V oblasti medzinárodnej spolupráce na poli podpory národnostných menšín má mimoriadny a zásadný význam Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry z 12. decembra 2003.

Do správy sú zahrnuté aj informácie vzťahujúce sa na skutočnosti po rozhodnom období, napríklad nadobudnutie platnosti reformných sociálnych opatrení, ktoré vyvolali negatívnu reakciu časti rómskej národnostnej menšiny, čo sa odohrávalo v čase dokončovania správy. Dodatočne bol do správy zakomponovaný aj prijatý zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon), ako samostatná príloha, s komentárom v rámci informácie k čl. 4.

Na druhej strane pri niektorých článkoch rámcového dohovoru sa správa zaoberá skutočnosťami pred rozhodného obdobia. Správa takto zohľadňuje pripomienku obsiahnutú v ods. 5 posudku poradného výboru na prvú správu, ktorú dopĺňa o podrobnejšie a dôkladnejšie komentované údaje, teda nielen nadväzuje na prvú správu, ale ju aj dopĺňa. V zmysle tejto pripomienky sú v prílohách ku správe uvedené zákony, resp. relevantné ustanovenia zákonov, judikáty, vládne dokumenty, štatistické prehľady a pod.

Kroky vlády, zákonodarného zboru, iných štátnych orgánov aj iniciatívy mimovládneho sektora relevantné pre danú oblasť boli konfrontované s príslušnými ustanoveniami rámcového dohovoru v zmysle ďalej citovaného čl. 7 ods. 4 a 5, a čl. 154 písm. c Ústavy SR. Prirodzene sa prihliadalo aj na citovanú rezolúciu Výboru ministrov a na pripomienky z posudku poradného výboru k prvej implementačnej správe. Súvislosť jednotlivých opatrení s rámcovým dohovorom je evidentná z informácií tejto správy k jednotlivým článkom rámcového dohovoru.

Článok 1

Ochrana národnostných menšín a práv a slobôd osôb patriacich k týmto menšinám tvorí integrálnu súčasť medzinárodnej ochrany ľudských práv a ako taká spadá do rámca medzinárodnej spolupráce.

Legislatíva

Novela Ústavy SR (ústavný zákon č. 90/2001 Z. z.)

Vzťah medzinárodného a vnútroštátneho práva v právnom poriadku Slovenskej republiky do 1. júla 2001 určoval článok 11 Ústavy Slovenskej republiky. Prijatím ústavného zákona č. 90/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR, sa tieto vzťahy s účinnosťou od 1. júla 2001 riadia článkom 7 Ústavy SR, konkrétne jeho odsekmi 4 a 5. Kontinuita aplikovania doteraz prijatých medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách (bývalý článok 11 ústavy) sa zabezpečila a sa realizuje v súlade s doplneným článkom 154c Ústavy SR, ktorý ustanovuje, že medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti tohto ústavného zákona, sú súčasťou jej právneho poriadku a majú prednosť pred zákonom, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv.

Podľa článku 7 ods. 4 Ústavy SR, na platnosť medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodných politických zmlúv, medzinárodných zmlúv vojenskej povahy, medzinárodných zmlúv, z ktorých vzniká Slovenskej republike členstvo v medzinárodných organizáciách, medzinárodných hospodárskych zmlúv všeobecnej povahy, medzinárodných zmlúv, na ktorých vykonanie je potrebný zákon, a medzinárodných zmlúv, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, sa vyžaduje pred ratifikáciou súhlas Národnej rady Slovenskej republiky.

Podľa článku 7 ods. 5 Ústavy SR, medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.

Podmienka súhlasu NR SR sa dotýka medzinárodných zmlúv vymedzených z hľadiska tak obsahu, ako aj formy ich vykonávania. Práve z tohto pohľadu je potrebné vnímať ustanovenie čl. 86 písm. d) Ústavy SR, v ktorého zmysle NR SR rozhoduje, či medzinárodné zmluvy, s ktorými vyslovuje súhlas, sú zároveň medzinárodnými zmluvami v zmysle čl. 7 ods. 5 Ústavy SR. Účelom tohto ustanovenia je umožniť NR SR rozhodnúť, či medzinárodná zmluva podľa čl. 7 ods. 4 Ústavy SR je zároveň medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy SR.

Prezident alebo vláda pred tým, ako predloží dojednanú medzinárodnú zmluvu na rokovanie parlamentu, môže podľa nového ustanovenia podať návrh na Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len Ústavný súd) na vyslovenie súladu takejto dojednanej medzinárodnej zmluvy s ústavou alebo s ústavným zákonom (čl. 125a). V tomto prípade ide o tzv. *preventívnu kontrolu ústavnosti*, to znamená, že účelom ustanovenia je predísť prípadným rozporom, resp. konfliktom medzi aplikovaním národného práva a ustanovení medzinárodnej zmluvy.

Inštitút ústavnej sťažnosti

Podľa novelizovaného článku 127 Ústavy SR (účinného od 1. januára 2002), ktorý zaviedol **inštitút ústavnej sťažnosti**, rozhoduje Ústavný súd SR o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, uvedených v Ústave SR, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd. Ak Ústavný súd SR vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené uvedené práva alebo slobody a zruší takéto rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah. Ústavný súd môže zároveň vec vrátiť na ďalšie konanie, zakázať pokračovanie v porušovaní základných práv a slobôd uvedených v Ústave SR alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, alebo ak je to možné, prikázať, aby ten, kto porušil uvedené práva alebo slobody, obnovil stav pred porušením. Inštitút ústavnej sťažnosti sa stal od roku 2001 dôležitým efektívnym prostriedkom vnútroštátnej nápravy, ktorý eliminuje podávanie sťažností priamo na Európsky súd pre ľudské práva.

Článok 2

Ustanovenia tohto rámcového Dohovoru sa budú uplatňovať v dobrej viere, v duchu porozumenia a tolerancie a v súlade so zásadami dobrého susedstva, priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi.

Vzťahy SR so štátmi, ktorých príbuzenské menšiny žijú na území SR, sa v sledovanom období nezmenili, zmeny nenastali ani v základných bilaterálnych zmluvách s nimi. Podrobnosti o spolupráci v relevantných oblastiach uvádzame v informácii k čl. 18, resp. k 3. otázke dotazníka Poradného výboru. V decembri 2003 bola uzavretá Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry, ktorá prispieva k uplatňovaniu zásad uvedených v tomto článku. (*Dohoda tvorí prílohu č. 16, informácia o nej je obsiahnutá v odpovedi na 3. otázku dotazníka.*)

Článok 3

1. Každá osoba patriaca k národnostnej menšine má právo slobodne si zvoliť či má byť s ňou zaobchádzané ako s takou alebo nie a z tejto voľby alebo z uplatňovania práv spojených s touto voľbou nebude vyplývať žiadna nevýhoda.

2. Osoby patriace k národnostným menšinám môžu uplatňovať práva a využívať slobody vyplývajúce zo zásad zakotvených v tomto Rámcovom dohovore tak individuálne ako aj v spoločenstve s inými.

V novelizovanej Ústave SR ostal nezmenený čl. 12 ods. 3 „Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu“.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov v máji 2001 bolo vykonané podľa zákona č. 165/1998 Z. z. o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2001. V zozname zisťovaných údajov pri sčítaní sa v prílohe zákona uvádza pod poradovým číslom 11. štátne občianstvo, 12. národnosť, 13. materinský jazyk, 14. náboženské vyznanie, pričom tieto údaje, ktoré majú

charakter osobných údajov, sú chránené v zmysle príslušného zákona č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov.

Vláda svojím uznesením č. 285/2001 z 28. 3. 2001 schválila podporu kampane na získanie vierohodných údajov v procese sčítania obyvateľov, domov a bytov v r. 2001 v jazykoch národnostných menšín. Mimovládne spoločenské alebo kultúrne organizácie 11 národnostných menšín získali finančnú podporu na projekty v rámci tejto kampane vo výške od 20 000 do 50 000 Sk.

Vývoj národnostnej štruktúry obyvateľstva k ostatnému sčítaniu obyvateľov, domov a bytov v máji 2001

Národnosť	rok 1980		rok 1991		rok 2001	
slovenská	4 317 008	86,5 %	4 519 328	85,7%	4 614 854	85,8%
maďarská	559 490	11,2%	567 296	10,8%	520 528	9,7%
rómska	-	-	75 802	1,4%	89 920	1,7%
česká	57 197	1,1%	52 884	1,0%	44 620	0,8%
rusínska	-	-	17 197	0,3%	24 201	0,4%
ukrajinská	36 850	0,7%	13 281	0,3%	10 814	0,2%
nemecká	2 918	0,1%	5 414	0,1%	5 405	0,1%
moravská	-	-	6 442	0,1%	2 348	0,05%
chorvátska	-	-	-	-	890	0,02%
poľská	2 053	0,04%	2 659	0,05%	2 602	0,06%
bulharská	-	-	1 400	0,02%	1 179	0,02%
židovská	-	-	134	0,002%	218	0,004%
iná	2 898	0,1%	3 476	0,06%	5 350	0,1%
nezistená	10 344	0,2%	8 782	0,16%	56 526	1,1%
Spolu:	4 991 168	100%	5 274 335	100%	5 379 455	100%

* * *

Väznené osoby majú možnosť uplatňovať práva a slobody vyplývajúce zo zásad zakotvených v rámcovom dohovore na ochranu národnostných menšín v rozsahu neohrozujúcom účel výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody.

V ústavoch na výkon trestu odňatia slobody **Zbor väzenskej a justičnej stráže** dodržiava zásadu, podľa ktorej príslušníci národnostných menšín svoju príslušnosť k národnostnej menšine majú možnosť na základe vlastnej úvahy deklarovať v dotazníku pri nástupe na výkon trestu odňatia slobody. Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu. Diferenciácia odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody je založená výhradne na základe nápravno-výchovnej skupiny, do ktorej bol odsúdený súdom zaradený, a stupňa osobnostného narušenia.

Článok 4

1. Strany sa zaväzujú zaručiť osobám patriacim k národnostným menšinám právo rovnosti pred zákonom a rovnakú ochranu zo zákona. V tomto ohľade sa zakazuje akákoľvek diskriminácia založená na príslušnosti k národnostnej menšine.

2. Strany sa zaväzujú, že tam, kde to je potrebné, prijímú primerané opatrenia s cieľom podporovať vo všetkých oblastiach hospodárskeho, spoločenského, politického a kultúrneho života úplnú a efektívnu rovnosť medzi osobami patriacimi k národnostnej menšine a osobami patriacimi k väčšine. V tomto ohľade budú venovať náležitú pozornosť osobitným podmienkam osôb patriacich k národnostným menšinám.

3. Opatrenia prijaté v súlade s odsekom 2 sa nebudú pokladať za akt diskriminácie.

Článok 4 ods. 1 rámcového dohovoru zaväzuje Slovenskú republiku vo vzťahu k osobám patriacim k národnostným menšinám predovšetkým

- dodržiavať právo rovnosti pred zákonom,
- poskytovať im rovnakú ochranu zo zákona,
- nedopustiť sa akejkoľvek diskriminácie.

Právo na rovnosť pred zákonom

Toto právo je zaručené v článku 12 Ústavy SR citovanom ďalej.

Právo na rovnakú ochranu zo zákona

1. Ústava SR

Článok 12 ods. 2 Ústavy SR ustanovuje, že „základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie; nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať.“ Predmetný článok v odseku 4 ďalej deklaruje, že „nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach pre to, že uplatňuje svoje základné práva a slobody“.

Zásada rovnosti, pokiaľ ide o jej dodržiavanie z procesnoprávneho hľadiska v konaní pred súdom, je následne upravená v článku 47 ods. 2 a 3 Ústavy SR.

Článok 47 ods. 2 a 3:

(2) Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.

(3) Všetci účastníci sú si v konaní podľa ods. 2 rovní.

2. Občianskoprávne konanie

V občianskom súdnom konaní je zásada rovnosti účastníkov konania, v nadväznosti na vyššie cit. ustanovenia Ústavy SR, upravená nasledovne:

§ 18 zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „OSP“):

„Účastníci majú v občianskom súdnom konaní rovnaké postavenie. ... Súd je povinný im zabezpečiť rovnaké možnosti na uplatnenie ich práv.“

3. Trestnoprávne konanie

V trestnom konaní súdnom je dodržiavanie práva na rovnakú ochranu zo zákona a zásady „rovnosti zbraní“ pred súdom vyjadrené v celom rade ustanovení zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov (ďalej len „TP“). Ide najmä o nasledovné ustanovenia TP:

- byť informovaný o povahe a dôvode obvinenia v jazyku, ktorému rozumie (§ 2 ods. 1 TP; § 2 od. 14 TP),
- mať primeraný čas a možnosť na prípravu obhajoby (§ 163 ods. 1 TP);
- obhajovať sa osobne alebo za pomoci obhajcu, ktorého si sám zvolí (§ 2 ods. 13 TP; § 33 ods. 1 TP)
- mať právo na bezplatnú právnu pomoc v prípade, že obvinený nemá dostatočné prostriedky na zabezpečenie obhajoby a vyžaduje to záujem spravodlivosti (§ 33 ods. 2 TP),
- vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok ako výsluch svedkov svedčiacich proti obvinenému (§ 2 ods. 5, 6 TP);
- mať bezplatnú pomoc tlmočníka, ak nerozumie jazyku, ktorý sa používa pred súdom alebo ak týmto jazykom nerozpráva (§ 2 ods. 14 TP; § 28 ods. 1 TP; § 151 ods. 1 TP);
- zásada ústnosti konania (§ 2 ods. 11 TP).

Vyjadrením zásady „rovnosti strán“ a „rovnosti zbraní“ v rámci trestného konania súdneho je aj ustanovenie § 12 ods. 6 TP, podľa ktorého „stranou sa rozumie ten, proti ktorému sa vedie trestné stíhanie, zúčastnená osoba a poškodený a v konaní pred súdom aj prokurátor a spoločenský zástupca; rovnaké postavenie ako strana má aj iná osoba, na návrh alebo žiadosť ktorej sa konanie vedie, alebo ktorá podala opravný prostriedok“.

Predstavitelia rómskej národnostnej menšiny poukazujú na existenciu nedostatkov v praktickej aplikácii práva na rovnakú ochranu zo zákona, predovšetkým na finančnú nedostupnosť kvalitného právneho zastupovania a advokátskych služieb pre značnú časť rómskej komunity.

4. *Administratívnoprávne konanie (správne konanie)*

§ 4 odsek 2 zákona č. 71/1967 o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov: „Všetci účastníci majú v konaní rovnaké procesné práva a povinnosti.“

Právo na používanie materinského jazyka v konaní pred súdmi

Ústava SR v článku 6 ods. 1 deklaruje, že „na území Slovenskej republiky je štátnym jazykom slovenský jazyk“.

Súčasne zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v § 7 ods. 1 ustanovuje, že vzájomný styk súdov s občanmi, súdne konanie, správne konanie, rozhodnutia a zápisnice súdov a správnych orgánov sa vedú a vydávajú v štátnom jazyku; práva osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám alebo práva cudzincov, ktorí neovládajú štátny jazyk, vyplývajúce z osobitných predpisov zostávajú nedotknuté. Z uvedeného teda vyplýva, že povinnosti sú kladené iba štátnym orgánom. Zákonné ustanovenia ukládajúce obdobnú povinnosť osobám, resp. podmieňujúce vykonanie určitého úkonu štátnym orgánom len za podmienky podania (doručenia) podania v štátnom jazyku sa ani v osobitnom zákone, akým je zákon o štátnom jazyku, ani v procesných zákonoch upravujúcich trestné alebo občianske súdne konanie nenachádzajú. V takýchto prípadoch, ak nie je uložená povinnosť alebo samotná skutočnosť nie je upravená, aplikuje sa zásada „čo nie je zakázané, je dovolené“. Teda, napr. trestné oznámenie vykonané podľa § 158 TP nie je možné odmietnuť z dôvodu jeho podania v inom ako slovenskom jazyku, keďže jediným možným dôvodom jeho odmietnutia podľa zákona je skutočnosť, že predmetné oznámenie neobsahuje skutočnosti nasvedčujúce tomu, že bol spáchaný trestný čin. Z iného titulu sa orgán činný v trestnom konaní nemôže vzdať povinnosti konať.

Občianskoprávne konanie

§ 18 OSP:

„Účastníci majú v občianskom súdnom konaní rovnaké postavenie. Majú právo konať pred súdom vo svojej materčine. Súd je povinný zabezpečiť im rovnaké možnosti na uplatnenie ich práv.“

§ 141 ods. 2 OSP:

„Trove dôkazov, ktoré nie sú kryté preddavkom, ako aj hotové výdavky ustanoveného zástupcu, ktorý nie je advokátom, a trovy spojené s tým, že účastník koná vo svojej materčine, platí štát.“

Z citovaných ustanovení vyplýva, že účastník konania má právo robiť v materčine návrhy, iné písomné podania a ústne prednesy, súd má povinnosť dať si takto predložené podania preložiť a v prípade ústnych prednesov pribrať do konania tlmočníka na to, aby zabezpečil realizáciu práva účastníka konania vyjadrovať sa v jeho materinskom jazyku. Takto vzniknuté trovy znáša štát.

Judikatúra súdov túto prax potvrdzuje (napr. judikát R 21/1986: „Náhradu nákladov spojených s prizvaním tlmočníka k tomu, aby účastník mohol v občianskom súdnom konaní jednať vo svojom materinskom jazyku, nemožno účastníkovi konania uložiť.“).

Trestnoprávne konanie

§ 2 ods. 14 TP:

„Každý je oprávnený používať pred orgánmi činnými v trestnom konaní svoj materinský jazyk.“

§ 28 ods. 1 TP:

„Ak treba pretlmočiť obsah výpovede alebo písomnosti alebo ak obvinený vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa konanie vedie, priberie sa tlmočník; tlmočník môže byť súčasne zapisovateľ.“

§ 55 ods. 3 TP:

„V slovenskom jazyku sa spíše aj zápisnica o výpovedi osoby, ktorá nevie po slovensky; ak záleží na doslovnom znení výpovede, zapíše zapisovateľ alebo tlmočník do zápisnice príslušnú časť výpovede aj v jazyku, v ktorom táto osoba vypovedá.“

§ 151 ods. 1 TP:

„Trove nevyhnutné na vykonanie trestného konania, včítane vykonávacieho konania, znáša štát; neznáša však vlastné trovy obvineného, zúčastnenej osoby a poškodeného ani výdavky spôsobené zvolením obhajcu a splnomocnenca. Štát však znáša trovy na nutnú obhajobu, ktoré obvinenému vznikli v dôsledku podania sťažnosti pre porušenie zákona.“

§ 152 ods. 1 písm. b) TP:

„Ak bol obžalovaný právoplatne uznaný za vinného, je povinný nahradiť štátu ...

(b) odmenu a hotové výdavky uhradené ustanovenému obhajcovi štátom, pokiaľ nemá nárok na bezplatnú obhajobu, ...“.

Z citovaných ustanovení vyplýva, že právo používať v trestnom konaní svoj materinský jazyk má „každý“, t. j. nielen obvinený a obžalovaný, ale aj každá zúčastnená osoba, poškodený alebo svedok, ak vyhlásia, že nerozumejú jazyku, v ktorom sa konanie vedie. Toto právo je možné uplatniť v ktoromkoľvek štádiu konania. Trovami trestného

konania sa rozumejú náklady (trovy) spojené s jednotlivou trestnou vecou, pričom ide najmä o trovy spojené s úkonmi (napr. s úkonmi tlmočníka).

Obvinení a odsúdení majú možnosť oboznámiť sa s podmienkami výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody v ich materinskom jazyku.

Právo na používanie jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku

- Ústava SR.
 - článok 6 ods. 2
 - článok 34 ods. 2 písm. b)
- Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín (*Príloha č. 1*); *komentár v informácii k čl. 10.*

Zákaz akejkolvek diskriminácie

Zásada zákazu akejkolvek diskriminácie úzko súvisí s princípom práva na rovnakú ochranu zo zákona.

Úprava zákazu diskriminácie sa v Ústave SR nachádza

- v článku 12 ods. 1, 2 a 4;
- čl. 33;
- čl. 34 ods. 3.

(Relevantné ustanovenia Trestného zákona a Trestného poriadku, Výber z judikatúry rasovo motivovanej trestnej činnosti a Štatistické údaje k rasovo motivovanej trestnej činnosti sú v prílohe č. 2.)

V súvislosti s uskutočnením Tretej svetovej konferencie proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a súvisiacej intolerancii a s vyhlásením roku 2001 za Medzinárodný rok boja proti rasizmu a diskriminácii, xenofóbii a súvisiacej intolerancii na národnej úrovni sa uskutočnili akcie, ktorých cieľom bola podpora uplatňovania práv uznaných Medzinárodným paktom o občianskych a politických právach bez diskriminácie.

Národná konferencia SR proti rasizmu, xenofóbii, antisemitizmu a diskriminácii sa uskutočnila dňa 18. mája 2000 v Bratislave. Závety pracovných skupín z tejto konferencie boli určené predovšetkým pre vnútroštátne orgány, ale boli súčasťou aj národného príspevku Slovenskej republiky k Európskej konferencii proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a iným formám intolerancie, ktorá sa konala v dňoch 11. - 13. októbra 2000 v Štrasburgu, s názvom: „Všetci sú rôzni, všetci sú si rovní: Od teórie k praxi“.

Slovenská republika sa podpísaním Protokolu č. 12 k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd dňa 4. novembra 2000 v Ríme pripojila k spoločnému úsiliu európskych krajín efektívne presadzovať princípy humanity a dodržiavania ľudských práv.

Návrh zákona o uplatňovaní zásady rovnakého zaobchádzania, tzv. antidiskriminačný zákon v sledovanom období figuroval medzi prioritnými legislatívnymi úlohami vlády. Základná koncepcia právnej úpravy tejto problematiky (jeden antidiskriminačný zákon vs. novelizácia viacerých právnych noriem) a niektoré konkrétne dôvody, pre ktoré sa diskriminácia zakazuje (sexuálna orientácia) boli odvtedy až do začiatku r. 2004 predmetom

polemických diskusií medzi členmi vlády a ich politickými stranami, v parlamente, ako aj v médiách a v širšej verejnosti.

Podpredseda vlády pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj, resp. po voľbách r. 2002 **podpredseda pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny** predložil za toto obdobie dva návrhy antidiskriminačného zákona, ktoré Národná rada SR v júni 2002 a v októbri 2003 nezaradila do programu rokovania.

Odborná diskusia v rámci vládnej koalície o spôsobe riešenia antidiskriminačnej legislatívy, teda či je potrebné novelizovať jednotlivé zákony alebo prijať jeden komplexný zákon, bola ukončená v januári 2004 kompromisným riešením. Návrh zákona o rovnakom zaobchádzaní, o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov schválila vláda v prvej polovici februára 2004 a dňa 20. mája 2004 bol Národnou radou Slovenskej republiky schválený **zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (príloha č. 17)**. Transpozíciou smerníc Rady EÚ č. 2000/43/ES a 2000/78/ES sa naplnil záväzok SR prebrať tzv. antidiskriminačnú legislatívu EÚ.

Schválenie tohto právneho predpisu ukončilo niekoľkoročný proces, počas ktorého sa antidiskriminačné opatrenia vkladali do jednotlivých zákonov, na ktoré sa dané smernice vzťahujú. Novelizáciami príslušných zákonov by sa malo dosiahnuť, aby sa transpozícia smerníc prejavila v tých oblastiach právneho poriadku, pre ktoré boli smernice na úrovni EÚ prijaté. Ide predovšetkým o novelizovanie takých zákonov, ako zákon o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva, zákonník práce, zákony o štátnej službe, vrátane colníkov, príslušníkov Policajného zboru, SIS, Zboru väzenskej a justičnej stráže a Železničnej polície, zákon o živnostenskom podnikaní, zákon o prokurátoroch a právnych čakatel'och, tzv. školské zákony, zákon o sociálnej pomoci, zákon o sociálnom poistení, zákony o zdravotnej starostlivosti a zdravotnom poistení, zákon o ochrane spotrebiteľa a pod.

Antidiskriminačný zákon upravuje podmienky uplatňovania zásady rovnakého zaobchádzania a ustanovuje aj prostriedky právnej ochrany, ak dôjde k porušeniu týchto práv.

Zákon rozlišuje dve oblasti vzťahov, v ktorých zakazuje diskrimináciu na základe odlišných dôvodov.

- V sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti a pri poskytovaní tovarov, služieb a vzdelávania sa zakazuje diskriminácia osôb z dôvodu ich **pohlavia, rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu**.
- V pracovnoprávných vzťahoch, obdobných právnych vzťahoch a v právnych vzťahoch s nimi súvisiacich sa zakazuje diskriminácia osôb z dôvodu ich **pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie**.

Príčinou odlišného rozsahu zákazu diskriminácie v jednotlivých oblastiach je snaha presne transponovať vyššie spomenuté smernice.

V oboch okruhoch vzťahov zákon považuje za diskrimináciu **z dôvodu rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu** aj diskrimináciu z dôvodu vzťahu k osobe určitého rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu.

Ak sa niekto domnieva, že je alebo bol dotknutý na svojich právach a právom chránených záujmoch alebo slobodách nedodržaním zásady rovnakého zaobchádzania, svojich práv sa môže domáhať na súde v procese s obráteným dôkazným bremenom, podľa ktorého je "žalovaný povinný preukázať, že neporušil zásadu rovnakého zaobchádzania, ak

žalobca predloží súdu dôkazy, z ktorých možno dôvodne usudzovať, že k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania došlo“. Žalobca sa môže domáhať nápravy, primeraného zadosťučinenia a to aj vo forme náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch a náhrady škody.

Zákon predpokladá rozšírenie kompetencií Slovenského národného strediska pre ľudské práva na činnosti súvisiace s kontrolou dodržiavania tohto zákona.

Na základe poslaneckého návrhu bolo pri schvaľovaní antidiskriminačného zákona v Národnej rade SR do jeho znenia zapracované aj ustanovenie o „osobitných vyrovnávacích opatreniach“ (§8 ods.8). Predmetné ustanovenie znie: „Na zabezpečenie rovnosti príležitostí v praxi a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania možno prijať osobitné vyrovnávacie opatrenia na zabránenie znevýhodnenia súvisiaceho s rasovým alebo etnickým pôvodom.“.

Na návrh podpredsedu vlády SR pre legislatívu a ministra spravodlivosti vláda SR dňa 6.10 2004 uznesením č. 941 schválila podanie na Ústavný súd SR – návrh na začatie konania o súlade „antidiskriminačného zákona“, konkrétne časti o „osobitných vyrovnávacích opatreniach“, s Ústavou SR (*príloha č. 18*). O tomto podaní sa zatiaľ na Ústavnom súde SR nekonalo.

Vláda uznesením č. 283 z 3. mája 2000 schválila Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2000–2001. Na základe tohto dokumentu bola zorganizovaná Národná konferencia proti rasizmu, xenofóbii, antisemitizmu a diskriminácii, bola vytvorená internetová stránka venovaná predchádzaniu intolerancii a realizovali sa rozličné výchovné a vzdelávacie aktivity. Plnenie úloh vyplývajúcich z tohto akčného plánu bolo polročne vyhodnocované.

Uznesením č. 207 zo 6. marca 2002 vláda schválila Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2002 a 2003, ktorý rovnako ako predchádzajúci obsahoval úlohy pre príslušných členov vlády, a to rôzne výchovné, vzdelávacie, kultúrne aktivity aj s pomocou mimovládnych organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv pre jednotlivé profesijné skupiny (policajtov, sudcov, prokurátorov, pedagógov atď.).

Vláda doteraz prerokovala a schválila prvú a druhú pravidelnú správu o jeho plnení (za obdobie marec – august 2002 a september 2002 – február 2003).

Na obdobie rokov 2004-2005 bol uznesením vlády č. 446 z 13. mája 2004 prijatý Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie 2004 – 2005. Je v poradí tretím dokumentom tohto charakteru. Podobne ako predchádzajúce Akčné plány na roky 2000–2001 a 2002-2003 je zameraný na viaceré oblasti spoločenského a kultúrneho života.

V súvislosti s aktivitami **rezortu pôdohospodárstva** SR na podporu zamestnávania osôb, ktoré majú problémy s uplatnením na trhu práce s nízkou úrovňou kvalifikácie prostredníctvom opatrení Národného plánu zamestnanosti, vypracovaného v zmysle uznesenia vlády SR č. 1036 z 25. novembra 1999, novelou zákona č. 378/1996 Z. z. o zamestnanosti sa v roku 2001 vytvoril priestor na širšie využitie podpory Národného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny pri vytváraní verejnoprospešných pracovných miest v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve, vhodných pre dlhodobu nezamestnanú osobu bez kvalifikácie.

Prostredníctvom rezortných vzdelávacích inštitúcií sa realizovali projekty zamerané na zvyšovanie vzdelanostnej úrovne Rómov a ich následného uplatnenia v praxi a rekvalifikačné kurzy s odborným zameraním na tradičné remeslá.

V spolupráci s ministerstvom školstva sa zrealizoval projekt, prostredníctvom ktorého sa v obci Lomnička s majoritným rómskym obyvateľstvom, zriadili od školského roka 2002/2003 elokované triedy SOU poľnohospodárskeho Stará Ľubovňa.

V **Zbore väzenskej a justičnej stráže** sa uplatňuje pravidlo, že záujemcovia o prijatie do služobného pomeru v zbore, hlásiaci sa k rómskej národnostnej menšine sú, v prípade splnenia stanovených kritérií, prijímaní prednostne.

Sociálna starostlivosť

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny sa zaoberá aj problematikou marginalizovaných skupín obyvateľstva SR, ku ktorým patrí časť obyvateľov SR rómskej národnosti. Rezort prešiel zmenou organizačnej štruktúry s účinnosťou od 1. februára 2003 – vytvorila sa *Sekcia sociálnej inklúzie*, do ktorej je organizačne začlenený *Odbor rovnosti príležitostí a antidiskriminácie*.

Sekcia sociálnej inklúzie zabezpečuje výkon štátnej správy a plnenie úloh v rozsahu pôsobnosti ministerstva v oblasti sociálnej pomoci a lekárskej a posudkovej činnosti v oblasti sociálnej pomoci. V rámci tejto pôsobnosti vypracúva na základe sociálno-ekonomických a právnych analýz legislatívne zámery pred prípravou zákonov, z vecného hľadiska návrhy zákonov a návrhy príslušných všeobecne záväzných právnych predpisov, ktoré sa dotýkajú aj ohrozených marginalizovaných skupín obyvateľstva.

Pri vypracúvaní koncepcií a návrhov všeobecne záväzných právnych predpisov vychádza zo základných medzinárodných dokumentov, ktorými je SR viazaná, a zo spoločenskej aktuálnosti a naliehavosti riešenia sociálnych problémov patriacich svojim charakterom do pôsobnosti ministerstva.

Odbor rovnosti príležitostí a antidiskriminácie sa významne podieľa na realizácii úloh vyplývajúcich z vládneho materiálu (uznesenie vlády SR č. 278 z 23. apríla 2003) „Vyhodnotenie Priorít vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám za rok 2002 a Stratégie vlády SR na riešenie problémov rómskej komunity na rok 2001 a Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunit“ (*príloha č. 3 a 4*). Úlohy pre ministra práce, sociálnych vecí a rodiny SR a pre splnomocnenkyňu vlády SR pre rómske komunity sa týkajú najmä postavenia rómskej ženy v spoločnosti. Toto zameranie bezprostredne súvisí s odporúčaním poradného výboru, ktorý v bode 21 o. i. uvádza, aby sa pri implementácii rôznych programov venovala osobitná pozornosť rómskym ženám. Ministerstvo dopracúva do vládneho materiálu konkrétne opatrenia, ktoré budú smerovať k vyrovnávaniu príležitostí rómskych žien v spoločnosti na rôznych úrovniach. Opatrenia boli konzultované s rómskymi ženami. Spracúvajú sa legislatívne podmienky pre terénnu sociálnu prácu v rómskych komunitách na úrovni miestnej štátnej správy a na samosprávnej úrovni. V súčasnosti sa pripravuje finálna verzia materiálu, ktorý bude zahŕňať zavedenie terénnej sociálnej práce a jej odmeňovania do katalógu pracovných činností pre verejnú službu vrátane návrhu metodického vedenia a zaškolenia pracovníkov. Terénni pracovníci budú vyberaní spomedzi Rómov.

V súlade so základnými ľudskými právami a slobodami, zakotvenými v Ústave Slovenskej republiky sa prostredníctvom zákona č. 195/1998 Z. z o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov, zaručuje realizácia práva každého občana na zabezpečenie základných životných podmienok. Toto právo je realizované definovaním základných životných podmienok na účely sociálnej pomoci. Ide o najnižšiu hranicu zabezpečenia jedným teplým

jedlom denne, nevyhnutným ošatením a zabezpečením prístrešia. Rovnaké právo ako občan Slovenskej republiky má aj cudzinec, osoba bez štátnej príslušnosti, utečenec, odídenc, ak spĺňajú podmienky ustanovené vyššie citovaným zákonom. Zákon č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov sa aplikuje voči každému občanovi bytom na území Slovenskej republiky rovnako bez ohľadu na príslušnosť k etnickej alebo národnostnej skupine.

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (účinnosť od 1. 2. 2004) určuje nediskriminačný postup pre prístup na trh práce znevýhodnených skupín občanov (§ 14 a § 62). Oproti predchádzajúcemu právnomu stavu, keď zamestnávateľ nesmel zverejňovať ponuky zamestnania, ktoré obsahujú akékoľvek obmedzenia a diskrimináciu podľa rasy, farby pleti, pohlavia, veku, jazyka, viery a náboženstva, zdravotného postihnutia, politického alebo iného zmýšľania, odborovej činnosti, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, majetku, rodu, manželského stavu a rodinného stavu, došlo k rozšíreniu legislatívnej úpravy v oblasti obmedzenia priamej alebo nepriamej diskriminácie v prístupe k zamestnaniu, a to takto:

Zamestnávateľ nesmie ani pri výbere zamestnanca vyžadovať informácie, ktoré sa týkajú národnosti, rasového pôvodu alebo etnického pôvodu, politických postojov, členstva v odborových organizáciách, náboženstva, sexuálnej orientácie, informácie, ktoré odporujú dobrým mravom a osobné údaje, ktoré nie sú potrebné na plnenie povinností zamestnávateľa. Je povinný na požiadanie občana preukázať nutnosť vyžadovaného osobného údajá. Kritériá pre výber zamestnanca musia zaručovať rovnosť príležitostí pre všetkých občanov.

V súvislosti s uplatňovaním práva na prístup k zamestnaniu nikto nesmie byť prenasledovaný alebo postihovaný za to, že podá na iného občana na úrad práce, sociálnych vecí a rodiny alebo na zamestnávateľa sťažnosť, žalobu alebo návrh na začatie trestného stíhania. Každý má právo podať úradu práce, sociálnych vecí a rodiny sťažnosť v súvislosti v porušení práv na prístup k zamestnaniu alebo pri uplatnení diskriminačného postupu v prístupe k zamestnaniu, alebo domáhať sa svojich práv na súde vrátane primeranej náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny je povinný na sťažnosť občana bez zbytočného odkladu odpovedať, vykonať nápravu, upustiť od takého konania a odstrániť jeho následky. Ak občan, ktorý sa považuje za poškodeného z dôvodu neuplatnenia zásady rovnakého zaobchádzania, preukáže skutočnosti, z ktorých možno odvodiť, že došlo k priamej alebo nepriamej diskriminácii, je povinnosťou úradu práce, sociálnych vecí a rodiny preukázať, že nedošlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny nesmie občana postihovať alebo znevýhodňovať preto, že si uplatňuje svoje práva vyplývajúce z práva na prístup k zamestnaniu.

V súlade s čl. 1 Základných zásad zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce v znení neskorších predpisov fyzické osoby majú právo na prácu a na slobodnú voľbu zamestnania, na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky a na ochranu proti nezamestnanosti. Tieto práva im patria bez akýchkoľvek obmedzení a priamej diskriminácie alebo nepriamej diskriminácie podľa pohlavia, manželského stavu a rodinného stavu, rasy, farby pleti, jazyka, veku, zdravotného stavu, viery a náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, odborovej činnosti, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, majetku, rodu alebo iného postavenia s výnimkou prípadu, ak to ustanovuje zákon alebo ak je na výkon prác vecný dôvod, ktorý spočíva v predpokladoch alebo požiadavkách a v povahe práce, ktorú má zamestnanec vykonávať.

Podľa § 13 ods. 1 Zákonníka práce zamestnancom patria práva vyplývajúce z pracovnoprávných vzťahov bez akýchkoľvek obmedzení a priamej diskriminácie alebo

nepriamej diskriminácie podľa pohlavia, manželského stavu a rodinného stavu, rasy, farby pleti, jazyka, veku, zdravotného stavu, viery a náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, odborovej činnosti, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, majetku, rodu alebo iného postavenia okrem prípadu, ak to ustanovuje zákon alebo ak je na výkon prác vecný dôvod, ktorý spočíva v predpokladoch alebo požiadavkách a v povahe práce, ktorú má zamestnanec vykonávať.

Začiatkom roku 2004 vstúpili do platnosti **reformné sociálne opatrenia** týkajúce sa predovšetkým výšky, diferenciacie a spôsobu vyplácania finančných dávok pre nezamestnaných a občanov v hmotnej núdzi. Následne vo februári 2004 došlo k protestným akciám príslušníkov rómskej komunity až po rabovanie v predajniach potravín, prevažne na východnom Slovensku. Rómovia svoje konanie odôvodňovali zhoršujúcou sa sociálnou situáciou ich komunity v krajine.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR prijalo reformné opatrenia v zmysle občianskeho princípu a nie etnického princípu. Na druhej strane je pravdou, že najviac sa sociálna reforma dotkla časti rómskej populácie. Preto ministerstvo spracúva rôzne programy a navrhuje opatrenia, ktorými adresne rieši aj špecifické problémy časti rómskej populácie.

Cieľom návrhu takýchto opatrení je motivovať občanov v hmotnej núdzi zlepšiť si svoju sociálnu situáciu vlastným pričinením, motivovať zamestnávateľov na vytváranie nových pracovných miest zamestnávaním znevýhodnených skupín nezamestnaných občanov, zabezpečiť aktiváciu občanov v hmotnej núdzi a zvyšovať informovanosť občanov o možnostiach potláčať úžeru a predchádzať jej.

S účinnosťou od 15. apríla 2004 vláda valorizovala aktivačný príspevok pre poberateľa dávok z 1000 na 1500 Sk. V regiónoch, v ktorých je podozrenie z úžery, navrhuje obciam realizovať výplatu dávok prostredníctvom osobitného príjemcu. Obec na túto činnosť v spolupráci s úradom práce, sociálnych vecí a rodiny môže už v súčasnosti využiť aj aktiváciu nezamestnaných občanov. Tam, kde v uvedených regiónoch nebude možné zabezpečiť poskytovanie dávky prostredníctvom osobitného príjemcu, sa má dávka vyplácať v mesiaci aspoň na trikrát.

Vláda chce finančne motivovať organizátorov projektov, ktorí zaradia do aktivačnej činnosti viac ako 100 uchádzačov o zamestnanie, prostredníctvom poskytovania príspevku 300 Sk na zakúpenie nevyhnutného náradia na jedného uchádzača o zamestnanie. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny spracovalo osobitné metodické usmernenie pre úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, ako zvýšiť motiváciu zamestnať dlhodobo nezamestnaného s osobitným znevýhodnením.

Od apríla 2004 majú pracovníci úradov práce, sociálnych vecí a rodiny v mesačných intervaloch (prípadne aj týždenne) navštevovať obce s prevažujúcou rómskou komunitou a rómske osady a informovať miestnych uchádzačov o zamestnanie o možnostiach, ako a kde môžu vykonávať aktivačnú činnosť. Podľa pripravovanej novely vyhlášky o poskytovaní štipendií žiakom stredných škôl bude mať nárok na štipendium každý žiak, ktorého rodine sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi (ide o približne 28 000 žiakov), pričom výška štipendia bude závislá od školského prospechu. Takisto bude za osobitných, jasne stanovených podmienok štát dotovať poskytovanie stravy a nákup školských potrieb.

Uchádzači o zamestnanie, vedení v evidencii úradov práce, sociálnych vecí a rodiny získavajú nárok na náhradu časti cestovných výdavkov, ktoré im vzniknú v súvislosti so sprostredkovaním zamestnania. Ďalšou novinkou na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny by sa mali stať pravidelné informačné dni o nárokoch na príspevky na aktívne opatrenia na

trhu práce a o možnostiach účasti Rómov v projektoch a programoch priamo v rómskych osadách, kde budú využívaní špeciálne vyškolení sociálni terénni pracovníci.

Dňa 1. marca 2004 vznikol Fond sociálneho rozvoja ako nástroj na financovanie malých projektov formou grantov. Ide o podporu projektov, ktoré sa zameriavajú na pomoc sociálne slabším a zraniteľným skupinám a ktorým umožňujú aktívne sa zúčastniť na vlastnom rozvoji. Fond má pôsobiť v troch základných oblastiach – v ekonomickom rozvoji a rozvoji zamestnanosti; vo fyzickej infraštruktúre a vo verejných a sociálnych službách.

Pre uchádzačov o zamestnanie sa rozšíri vykonávanie aktívnej činnosti o činnosti spojené s čistením lesov od drevnej hmoty a prípadným vykonávaním ďalších činností podľa miestnych potrieb. Časť nazbieraného materiálu bude môcť byť využitá pre potreby obce, prípadne komunity.

Nad rámec tohto opatrenia sa uvažuje s možnosťou vykonávania aktivít v rámci sezónnych prác v poľnohospodárstve ako napríklad kosenie buriny, údržba poľných ciest a podobne, na základe dohôd medzi obcami a podnikateľskými subjektmi v poľnohospodárstve.

Informácia o realizácii opatrení na prehĺbenie pozitívnych účinkov zmeny systému dávok v hmotnej núdzi na niektoré skupiny obyvateľstva je obsahom prílohy č. 5.

Z aspektu **zdravotnej starostlivosti** časť príslušníkov rómskej národnostnej menšiny má určité charakteristiky, pre ktoré tvorí špecifickú skupinu vyžadujúcu osobitné prístupy v tejto oblasti. Informácie z oblasti zdravotníctva sú preto koncentrované takmer výlučne na problematiku tejto časti rómskej populácie, resp. na marginalizované skupiny obyvateľstva. Týmto zameraním ako celok korešpondujú so 6. otázkou dotazníka poradného výboru a sú začlenené do odpovede na ňu..

Financovanie

Výdavky na projekty riešenia problémov **rómskej komunity** boli rozpočtované v kapitole Všeobecná pokladničná správa. Tieto údaje sú uvedené v stĺpci A.

Prostredníctvom rozpočtových kapitol boli poskytované prostriedky na financovanie aktivít a potrieb **národnostných menšín** podľa údajov uvedených v stĺpci B. Tieto údaje však neobsahujú objem prostriedkov vynaložených zo štátneho rozpočtu na vzdelávanie detí, žiakov a študentov v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom národnostných menšín (*príloha č. 14*) vzhľadom na to, že finančné normatívy na žiaka neboli v hodnotenom období stanovené.

<i>ROK</i>	A - údaje v tis.Sk	B - údaje v tis.Sk
1999	15 000	62 102
2000	15 000	61 528
2001	15 000	73 810
2002	18 000	152 242
2003	15 000	174 064

Článok 5

1. Strany sa zaväzujú podporovať podmienky, ktoré sú potrebné pre osoby patriace k národnostným menšinám na zachovanie a rozvíjanie ich kultúry, na zachovávanie základných prvkov ich identity, najmä ich náboženstva, jazyka, tradícií a kultúrneho dedičstva.

2. Bez ujmy na opatrenia prijímané v rámci svojej celkovej integračnej politiky strany sa zdržia politiky alebo postupov zameraných na asimiláciu osôb patriacich k národnostným menšinám proti ich vôli a budú tieto osoby chrániť pred akýmkoľvek postupom smerujúcim k takejto asimilácii.

Legislatíva

V sledovanom období nedošlo k zmenám v legislatíve upravujúcej danú oblasť. Podmienky pre podporu kultúry národnostných menšín v súčasnosti upravuje viac ako 30 parciálnych predpisov.

V roku 2003 **Ministerstvo kultúry SR** pripravilo pracovnú verziu návrhu zákona o postavení národnostných menšín a návrhu zákona o financovaní kultúry národnostných menšín, ktoré mali byť predložené NR SR do 31. decembra 2003.

V procese prípravy zákonov sa ukázala potreba uskutočniť k problematike celospoločenskú diskusiu a konzultovať zákon s predstaviteľmi jednotlivých národnostných menšín žijúcich na území SR, a tiež s medzinárodnými subjektmi. Bolo tiež potrebné pristúpiť k riešeniu problematiky, ktorá má prierezový charakter. Vzhľadom na to vláda svojím uznesením č. 1182/2003 z 10. 12. 2003 preniesla gestorstvo tejto legislatívnej úlohy na podpredsedu vlády pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny s termínom predloženia parlamentu do 31. 12. 2004 (*p. odpoveď na prvú otázku dotazníka poradného výboru*).

Keďže zákon o financovaní kultúry národnostných menšín súvisí s prijatím zákona o postavení národnostných menšín, bol aj termín predloženia predmetného návrhu zákona na rokovanie vlády SR posunutý o rok na 31. december 2004. Gestorom tejto úlohy zostáva MK SR.

Podpora kultúr národnostných menšín

Základné prerozdelenie finančných prostriedkov zabezpečovalo v sledovanom období ministerstvo kultúry z účelového transferu – kultúra menšín. V roku 2003 rozdelila odborná komisia prostredníctvom národnostných subkomisií subjektom rozvíjajúcim národnostnú kultúru sumu vo výške 80 000 000 Sk. Z toho:

- kultúrne aktivity občianskych združení podporené v objeme 32 465 000 Sk,
- periodická tlač podporená v objeme 21 482 000 Sk,
- neperiodická tlač podporená v objeme 16 565 000 Sk,
- iné – multikultúrne, multietnické subjekty a znevýhodnené skupiny boli podporené v objeme 9 488 000 Sk.

(Prehľad prerozdelenia účelového transferu MK SR – kultúra menšín od roku 1999 do roku 2002 sú v prílohe č. 6.)

V roku 2003 boli do Rady vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny prijatí aj predstavitelia ruskej národnostnej menšiny. MK SR v tejto súvislosti delegovalo zástupcu ruskej národnostnej menšiny do odbornej komisie účelového transferu MK SR na kultúru menšín a vyčlenilo finančné prostriedky na rozvoj jej kultúry.

MK SR podporilo v roku 2003 vydávanie národnostnej periodickej a neperiodickej tlače vo výške 35 760 000 Sk. Z toho maďarské národnostné vydavateľstvá boli podporené

sumou 25 411 000 Sk. K najvýznamnejším z nich patria vydavateľstvá Kalligram s. r. o. – podporené sumou 6 088 000 Sk, Liliium Aurum s. r. o. – sumou 1 636 000 Sk, NAP Kiadó s. r. o. – 2 000 000 Sk, LOAR s. r. o – 1 353 000 Sk, Madách–Posonium s. r. o. – 2 508 000 Sk, Petit Press a. s. – 1 200 000 Sk, Gabriel Méry–RATIO – 1 000 000 Sk, Francis Attila–AB Art – 995 000 Sk, vydavateľstvo KT s. r. o. – 858 000 Sk (*p. tiež prílohu č. 6.*). V roku 2003 podporilo MK SR 77 publikácií v rámci neperiodickej tlače v maďarskom jazyku celkovou sumou 13 856 000 Sk.

Na národnostnú maďarskú periodickú tlač bolo v roku 2003 z účelového transferu – kultúra menšín vyčlenených 11 555 000 Sk. Medzi najvýznamnejšie podporené periodiká patrili: Kultúrna príloha Új Szó, týždenník Vasárnap, časopisy a noviny ako napr. Katedra, Kalligram, Žitný ostrov – Csallököz, Komárnanské listy, Új Nő, Irodalmi Szemle, Jó Gazda, Gömörország, Táborúz, Szabad Újság atď. Maďarské národnostné vydavateľstvá na Slovensku sa tiež výraznou mierou podieľajú na výmene hodnôt knižnej kultúry prostredníctvom partnerských vydavateľstiev a distribučných sietí v Maďarsku. Príkladom takejto výmeny je vydavateľstvo Kalligram, ktoré distribuuje všetky svoje knihy vydané v maďarskom jazyku (okolo 100 ks z každého titulu) prostredníctvom firmy Pesti Kalligram v Budapešti aj na území Maďarska

MK SR v roku 2003 podporovalo periodickú tlač nasledujúcich národnostných menšín (predchádzajúce roky a podrobnejšie informácie pozri príloženú tabuľkovú časť):

- Bulharská národnostná menšina – časopis Roden Glas podporený sumou 315 000 Sk,
- Česká národnostná menšina – časopis Česká beseda sumou 1 087 000 Sk a časopis Info – Zpravodaj sumou 19 000 Sk,
- Chorvátska národnostná menšina – časopis Hrvatska Rosa sumou 480 000 Sk,
- Moravská národnostná menšina – časopis Moravský hlas sumou 432 000 Sk.
- Nemecká národnostná menšina – časopisy Karpatenblatt sumou 820 000 Sk a IkeJA News sumou 82 000 Sk.
- Poľská národnostná menšina – časopis Monitor Polonijny sumou - 315 000 Sk.
- Rusínska národnostná menšina – časopisy Rusyn sumou 500 000 Sk a Národné novinky sumou 1 100 000 Sk.
- Ruská národnostná menšina – časopis Vmeste (Spolu) sumou 420 000 Sk.
- Ukrajinská národnostná menšina – časopisy Dukľa sumou 380 000 Sk a Nove Žytť'a sumou 590 000 Sk.
- Židovská národnostná menšina – časopis Acta Judaica sumou 90 000 Sk.

V roku 2003 Ministerstvo kultúry SR pripravilo nový grantový systém pre rok 2004, ktorého súčasťou je i osobitný grantový program Podpora kultúry národnostných menšín.

Starostlivosť o rómsku kultúru

V úsilí skvalitniť starostlivosť o rozvoj rómskej kultúry spolupracovalo MK SR a koordinovalo svoju činnosť s ústrednými orgánmi štátnej správy - MŠ SR, MPSVaR SR, s výbormi NR SR, so sekciou ľudských práv, menšín a regionálneho rozvoja Úradu vlády SR, s odborom ľudských práv MZV SR, Sekretariátom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity a tiež samosprávami na všetkých úrovniach.

V roku 2003 MK SR podporilo 72 rómskych projektov, ktoré predložilo 50 rómskych občianskych združení v oblasti živej a písanej kultúry vo výške **7 387 800 Sk**. Tieto finančné prostriedky boli použité na festivaly rómskej hudby a tanca, prezentácie rómskeho výtvarného umenia, podporu rómskej periodickej a neperiodickej tlače, na podporu aktivít pri príležitosti

Medzinárodného dňa Rómov. Na prerozdelení finančných prostriedkov určených pre potreby rómskej menšiny sa podieľali samotní predstavitelia rómskych občianskych združení. Zástupcovia MK SR sa zúčastňovali na monitorovaní jednotlivých kultúrnych podujatí zameraných na rozvoj rómskej kultúry. Medzi najvýznamnejšie aktivity patrili:

- Celoslovenský festival rómskej kultúry v Snine, organizátor Občianske združenie Ternipen, Snina – 740 000 Sk.
- Deň Rómov, folklórny festival, organizátor Združenie Rómov pod Tatrami, Poprad, júl 2003 – 120 000 Sk.
- Ľudia z rodu Rómov, festival organizátor Kultúrne združenie Rómov Slovenska, Banská Bystrica – 194 800 Sk.
- Balvalfest, festival, organizátor Kultúrno-výchovné občianske združenie Lácho Drom, Kokava nad Rimavicou – 100 000 Sk.

Z účelového transferu kultúra menšín boli v roku 2003 poskytnuté finančné prostriedky pre 4 periodiká rozvíjajúce kultúru rómskej národnostnej menšiny: pre periodikum Romano Nevo Ľil – 1 100 000 Sk, vydáva OZ JEKHEANE (Spolu), Prešov; mesačník Ternipen – 400 000 Sk, vydáva Kultúrno-výchovná organizácia ROMA Gemer, Rožňava; detský časopis Štvorlístok – 400 000 Sk, vydáva Nadácia Dobrá rómska víla Kesaj, Košice a dvojmesačník Rómsky list – 200 000 Sk, vydáva Rómska tlačová agentúra, Košice, vychádza ako príloha týždenníka Domino Fórum. MK SR podporilo v roku 2003 rómske periodiká v celkovej výške 2 100 000 Sk.

MK SR tiež podporilo z účelového transferu kultúra menšín publikáciu Nadácie InfoRoma **Zvyky a tradície olašských Rómov**. Finančné prostriedky boli poskytnuté vo výške - 300 000 Sk.

V roku 2003 MK SR realizovalo **Seminár o rómskej kultúre**. Obsahom seminára bola diskusia o otázkach rómskej identity a jazyka, o novom modeli vyučovania rómskeho jazyka v školách a analýza situácie rómskeho jazyka a jeho rozvoja v rámci rómskych periodík.

Seminár bol venovaný aj hľadaniu možností spolupráce štátu, cirkví a cirkevných občianskych združení, prostredníctvom „rómskych misií“, ktoré by v rómskych osadách pripravovali pôdu na prijatie sociálnych, vzdelávacích a kultúrnych programov štátu.

Seminár poskytol priestor na diskusiu o význame rómskych komunitných a pastoračných centier a o možnostiach rozvoja rómskej kultúry v osadách a k otázkam integrácie rómskych komunít prostredníctvom podpory rozvoja rómskej kultúry.

Cieľom seminára bolo získavanie impulzov pre vyváženú stratégiu a postup MK SR pri zabezpečovaní starostlivosti o rómsku kultúru a jej integráciu do majoritnej kultúry. Dva tematicky podobné semináre sa uskutočnili aj v rokoch 2000 a 2001. V roku 2001 MK SR realizovalo tiež medzinárodnú konferenciu o národnostných menšinách.

V súvislosti s prehľbovaním starostlivosti o rozvoj menšinových kultúr bol na MK SR v rámci Sekcie menšinových kultúr v júli 2003 zriadený **odbor kultúry znevýhodnených skupín obyvateľstva**, ktorého úlohou bude okrem iného aj skvalitnenie a prehĺbenie starostlivosti o rozvoj rómskej kultúry.

MK SR v decembri 2003 uskutočnilo aj pracovné stretnutie so zástupcami jednotlivých cirkví s cieľom vytvoriť priestor pre diskusiu o pôsobení rómskych misií v rómskych osadách a tiež o možnostiach podpory kultúrnych programov realizovaných cirkvami v rámci komunitných a pastoračných centier.

Dôležitú úlohu pri rozvoji kultúry národnostných menšín zohrávajú **národnostné divadlá**. Súčasnú postavenie a financovanie národnostných divadiel je upravené zákonom č. 384/1997 Z. z. o divadelnej činnosti v znení zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky. Týmto zákonom, v súlade so štátnou koncepciou decentralizácie, prešli všetky národnostné divadlá do zriaďovateľskej pôsobnosti vyšších územných celkov. Okrem finančnej podpory, ktorú dostávajú z VÚC, sa môžu národnostné divadlá uchádzať aj o finančnú podporu v rámci grantového systému MK SR.

Národnostné múzeá a dokumentačné centrá sú organizačnými jednotkami Slovenského národného múzea. Ide o nasledujúce organizácie: Múzeum židovskej kultúry, Múzeum kultúry karpatských Nemcov, Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry, Dokumentačné centrum chorvátskej kultúry, Dokumentačné centrum českej kultúry, Dokumentačné centrum rómskej kultúry. V roku 2002 vzniklo transformáciou z Dokumentačného centra maďarskej kultúry Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku pri SNM. Rozvoju rómskej kultúry sa venujú aj dve regionálne múzeá v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC: Vihorlatské múzeum v Humennom a Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Soboti.

Významný podiel na plnení Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín majú v sledovanom období aj **bilaterálne dohody** medzi Maďarskou republikou a Slovenskou republikou: Dohoda medzi vládou SR a vládou MR o spolupráci v oblasti kultúry, školstva, vedy, športu a mládeže, Dohoda medzi vládou SR a MR o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry, Dohoda medzi MR a SR v oblasti pamiatkovej starostlivosti; pravidelne zasadá Zmiešaná komisia pre otázky kultúry a tlače (podrobnejšie o bilaterálnej spolupráci p. informácie k 3. otázke dotazníka PV).

Pokiaľ ide o právnu úpravu používania jazykov, v ústave nedošlo ku zmene, avšak 10. júla 1999 parlament schválil vládny návrh zákona o používaní jazykov národnostných menšín (zákon č. 184/1999 Z. z.), čím sa odstránilo právne vákuum, ktoré vzniklo zrušením zákona Slovenskej národnej rady č. 428/1990 Zb. o úradnom jazyku v Slovenskej republike zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky (ďalej len „zákon o štátnom jazyku“). V dôsledku toho nebolo od 1. januára 1997 upravené právo na používanie jazykov národnostných menšín a etnických skupín v úradnom styku, zaručené v čl. 34 ods. 2 písm. b) ústavy.

Podľa § 1 ods. 4 zákona o štátnom jazyku tento zákon neupravuje používanie jazykov národnostných menšín a etnických skupín. Používanie týchto jazykov upravujú osobitné zákony, na ktoré toto ustanovenie odkazuje (ide o demonštratívny výpočet): Trestný poriadok, Občiansky súdny poriadok, zákon č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a ostatných hromadných informačných prostriedkoch, zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov, zákon č. 254/1991 Zb. o Slovenskej televízii (od 1. 2. 2004 je účinný nový zákon č. 16/2004 Z. z. o Slovenskej televízii, ktorý ruší zákon č. 254/1991 Zb.), zákon č. 255/1991 Zb. o Slovenskom rozhlase (od 1. 1. 2004 je účinný nový zákon č. 619/2003 Z. z. o Slovenskom rozhlase, ktorý ruší zákon č. 255/1991 Zb.), zákon č. 191/1994 Z. z. o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín.

Relevantné ustanovenia Trestného poriadku a Občianskeho súdneho poriadku sú citované v informácii k čl. 4, týkajúcej sa rovnosti pred zákonom a rovnakej ochrany zo zákona.

Školský zákon obsahuje jedno ustanovenie týkajúce sa jazykov menšín:

„§ 3 Výchova a vzdelávanie sa uskutočňujú v štátnom jazyku. Občanom českej, maďarskej, nemeckej, poľskej a ukrajinskej (rusínskej) národnosti sa v rozsahu primeranom záujmom ich národného rozvoja zabezpečuje právo na vzdelanie v ich jazyku.“

V procese prípravy nového školského zákona sa uvažuje o úprave oblasti vzdelávania všetkých národnostných menšín bez obmedzenia, teda nielen občanov patriacich k národnostným menšinám vymenovaným v citovanom § 3 platného zákona. Sú rozpracované možnosti zriaďovania škôl a tried

- s vyučovacím jazykom národnostných menšín, v ktorých by sa všetky predmety vyučovali v jazyku národnostnej menšiny okrem slovenského jazyka a literatúry a konverzácie v slovenskom jazyku,
- s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny, v ktorých by sa vyučoval predmet jazyk národnostnej menšiny,
- v školách a triedach podľa predchádzajúceho bodu by bolo možné podľa personálnych možností a požiadaviek menšiny vyučovať aj ďalšie predmety v jazyku národnostnej menšiny.

Pripravovaný návrh zákona má riešiť aj prijímanie žiakov na stredné školy, ak ukončili základnú školu s iným vyučovacím jazykom, ako je vyučovacím jazykom strednej školy, na ktorú sa hlásia.

K používaniu jazykov národnostných menšín v tlači a elektronických médiách sú informácie uvedené k článku 9.

Zákon č. 191/1994 Z. z. o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín je prílohou č. 7 tejto správy.

Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky je prílohou č. 8 tejto správy.

Používanie štátneho jazyka v hromadných informačných prostriedkoch, na kultúrnych podujatiach a na verejných zhromaždeniach upravuje § 5 zákona o štátnom jazyku. Medzi výnimkami z používania štátneho jazyka v tejto oblasti odkazuje na zákony o Slovenskom rozhlase a o Slovenskej televízii, ako aj na zákon č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a o ostatných hromadných informačných prostriedkoch (*p. informácie k čl. 9*). Okrem toho v § 5 ods. 7 ustanovuje výnimku pre kultúrne podujatia národnostných menšín, etnických skupín, hosťujúcich zahraničných umelcov a hudobné diela s pôvodnými textami, pričom sprievodné uvádzanie (konferovanie) programov odznie najskôr v štátnom jazyku. Vysielanie regionálnych alebo lokálnych televíznych staníc, rozhlasových staníc a rozhlasových zariadení sa zásadne uskutočňuje v štátnom jazyku. Iné jazyky sa smú používať pred odvysielaním a po odvysielaní danej relácie v štátnom jazyku (§ 5 ods. 4).

Používanie štátneho jazyka v súdnom a v správnom konaní upravuje § 7 zákona o štátnom jazyku, pričom v ods. 2 sa uvádza: „Práva osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám alebo práva cudzincov, ktorí neovládajú štátny jazyk, vyplývajúce z osobitných predpisov zostávajú nedotknuté,“ s odkazom na Občiansky súdny poriadok, Trestný poriadok, zákon č. 36/1967 Zb. o znalcoch a tlmočníkoch (*p. informácie k čl. 4*).

Používanie štátneho jazyka v hospodárstve, v službách a v zdravotníctve rieši § 8 zákona o štátnom jazyku. V oblasti zdravotníctva pre styk zdravotníckeho personálu s pacientmi ods. 4 ustanovuje, že tento sa vedie spravidla v štátnom jazyku; ak ide o občana alebo cudzinca neovládajúceho štátny jazyk, aj v jazyku, v ktorom sa možno s pacientom porozumieť.

Napokon v prípade nápisov, reklám a oznamov určených na informovanie verejnosti zákon o štátnom jazyku v § 8 ods. 6 umožňuje, aby tieto boli preložené do iných jazykov, ale inojazyčné texty nasledujú až po rovnako veľkom texte v štátnom jazyku.

Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín je prílohou č.1 tejto správy, komentár k nemu je v informácii k čl. 10.

Článok 6

1. Strany budú podporovať ducha tolerancie a medzikultúrny dialóg a prijímať účinné opatrenia na podporu vzájomného rešpektovania a porozumenia a spolupráce medzi všetkými osobami žijúcimi na ich území, bez ohľadu na ich etnickú, kultúrnu, jazykovú alebo náboženskú identitu, obzvlášť v oblasti vzdelávania, kultúry a médií.

2. Strany sa zaväzujú prijať primerané opatrenia na ochranu osôb, ktoré by mohli byť predmetom hrozby alebo aktu diskriminácie, nepriateľstva alebo násillia ako dôsledku ich etnickej, kultúrnej, jazykovej alebo náboženskej identity.

Ustanovení ods. 1 pre oblasť kultúry a médií sa týkajú informácie uvedené k článkom 5 a 9.

Oblasť vzdelávania

Vláda SR vo svojom Programovom vyhlásení z novembra 2002 deklarovala, že bude finančne podporovať výchovu a vzdelávanie talentovaných žiakov, ako aj výchovu a vzdelávanie znevýhodnených skupín detí, pričom hlavný dôraz bude klásť na integráciu týchto skupín do spoločnosti. Bude podporovať predškolskú prípravu detí ako službu rodine, pričom prioritne sa bude klásť dôraz na využívanie predškolskej prípravy pri integrácii rómskej žiackej populácie a iných znevýhodnených skupín.

Národný program výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 až 20 rokov v časti Cieľový stav výchovy a vzdelávania hovorí o prístupe k vyššiemu vzdelávaniu detí zo sociálne menej podnetného prostredia, o venovaní osobitnej pozornosti Rómom, ďalším národnostným menšinám, ako aj o zabezpečení práva rodičov na slobodnú voľbu vzdelávania detí. Kládí dôraz na ovládanie štátneho jazyka a jazykov národnostných menšín, najmä na ich komunikačnú zložku.

Ďalej kládí dôraz na

- rozvíjanie systému vyučovania cudzích jazykov,
- na počítačovú a informačnú gramotnosť,
- na rozširovanie a skvalitňovanie práce v materských školách, najmä na zakotvenie absolvovania posledného ročníka materskej školy povinne.

Základné ľudské práva sa v našom školskom systéme uplatňujú už v oblasti predškolskej výchovy bez rozdielu národnosti. V legislatíve sú vytvorené podmienky na zabezpečenie výchovy a vzdelania detí v materských školách pre všetky deti, ktorých rodičia požiadajú o ich umiestnenie v predškolskom zariadení, bez rozdielu národnosti, teda aj deti národnostných menšín vrátane rómskeho etnika. V štátnych materských školách sa pedagogický proces realizuje podľa základného pedagogického dokumentu Programu výchovy a vzdelávania detí v materských školách, ktorého súčasťou sú aj základy ľudských práv. Najvýraznejšie sa uplatňuje uvedená problematika v prosociálnej výchove, v ktorej sa utvárajú základy prosociálneho citenia a správania dieťaťa, pozitívnych medziľudských vzťahov, schopnosť akceptovať a rešpektovať iných, osvojovať si nenásilné riešenie konfliktov, schopnosť vzájomnej pomoci, porozumenia, empatie a pod.

V pedagogickom prístupe učiteľov sa kladie dôraz na rešpektovanie dieťaťa ako osobnosti, jeho práv, ale aj rozvíjanie jeho zmyslu pre plnenie istých požiadaviek, vytváranie základov osobnej zodpovednosti.

Na predškolskú výchovu bezprostredne nadväzuje základná škola. Na 1. stupni základnej školy (v 1.-4. ročníku) sa výchova v duchu demokracie, mieru a humanity realizuje pri vyučovaní viacerých predmetov: etická výchova, čítanie, vlastiveda, náboženská výchova. Na vhodných literárnych textoch a témach sa nenásilne formuje a prehľbuje túžba po mieri, priateľstve, vzájomnej pomoci a formujú sa základy samostatného konania založeného na ohľaduplnosti, schopnosti prijímať rôzne názory na rovnaký problém, uvedomovanie si svojich práv, ale aj povinností.

Na 2. stupni základnej školy (v 5.-9. ročníku) sa naďalej formuje mladý človek v duchu všeobecne uznávaných mravných zásad a noriem demokratickej spoločnosti. Využívajú sa rôzne témy na hodinách literatúry, dejepisu, etickej výchovy, ale ťažisko prechádza na samostatný povinný predmet občianska výchova, ktorý sa vyučuje v 6.-9. ročníku základnej školy. V ňom sa integrujú a prehľbujú získané poznatky a modely správania z nižších ročníkov a získavajú sa nové poznatky primerané veku a úrovni žiakov.

V predmete občianska výchova sa žiaci oboznamujú so základnými ľudskými právami, slobodami, s právami dieťaťa a postupne si vytvárajú predstavu o svojich právach a povinnostiach ako občanov demokratického štátu. Okrem toho učitelia pracujú s metodickým materiálom Tolerancia - základný kameň mieru, v ktorom sa nachádzajú témy: Prečo sa učiť tolerancii, Tolerancia v škole a praxi, Tolerancia na každej vyučovacej hodine a Vzorové hodiny. Deklarácia práv dieťaťa a medzinárodné listiny ľudských práv sú základné dokumenty, ktoré tvoria jadro otázok Olympiády ľudských práv žiakov stredných škôl. Učitelia dostali zdarma publikácie: Ľudské práva, Tolerancia a Zážitkové vyučovanie ako pomôcky pri príprave na túto súťaž.

Zpracovaním uvedenej problematiky do učebných osnov jednotlivých predmetov odborného vzdelávania, prostredníctvom odborných komisií venujú náležitú pozornosť príprave žiakov na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, mieru, znášanlivosti, rovnosti pohlavia, a priateľstva medzi všetkými národmi, etnickými skupinami, národnostnými a náboženskými komunitami, ako to vyplýva z Dohovoru o právach dieťaťa.

Ministerstvo školstva SR venuje danej problematike permanentnú pozornosť.

Úlohy boja proti rasovej diskriminácii sa plnia kvantitatívne a kvalitatívne na rôznych úrovniach v priamo riadených organizáciách MŠ SR týmito formami:

- ďalšie vzdelávanie učiteľov občianskej výchovy a etickej výchovy,
- spolupráca s mimovládnyimi organizáciami,
- aktívna účasť na konferenciách a publikovanie v zborníkoch k uvedenej problematike,
- semináre pre okresných metodikov občianskej výchovy a etickej výchovy s predmetným programom a poskytovanie metodických materiálov,
- pedagogická tvorivosť učiteľov,
- zameranie individuálnych prieskumov učiteľa a záverečných prác foriem ďalšieho vzdelávania.

Ďalšie aktivity:

- pri realizácii programu „Deklarácia práv dieťaťa“ sa v rámci špecializačného inovačného štúdia (ŠIŠ) „Rozvoj profesionality triedneho učiteľa“ zaradil jeden samostatný študijný blok o ľudských právach a osobitne o právach dieťaťa,

- v rámci aktívnej ochrany detí pred negatívnymi spoločenskými javmi sa realizujú protidrogové aktivity a aktivity k prevencii detskej delikvencii a kriminality,
- priebežné vzdelávanie: „Agresivita a šikanovanie, možnosti prežitia“,
- výcvikové semináre zamerané na predchádzanie vandalským činom, o potrebe dodržiavania zákonov, ako aj o ochrane ľudských práv a osobitne práv dieťaťa,
- mnohé práce pedagogického čítania, prvej kvalifikačnej skúšky a záverečné práce kvalifikačného štúdia (ŠKŠ) etickej výchovy a prípravy vedúcich pedagogických pracovníkov sú zamerané tak, že učitelia prezentujú svoje výchovné ciele a aktivity a navrhujú metodické postupy pri výchove žiakov k dodržiavaniu ľudských práv, práv dieťaťa a predchádzaniu drogovej závislosti,
- v spolupráci s nadáciou Občan a demokracia sa realizujú cyklické vzdelávania o občianskych právach v demokratickej spoločnosti, kde sú dominujúcou témou ľudské práva a ich ochrana; uskutočnili sa workshopy z oblasti politológie, práva a psychológie,
- nadácia Milana Šimečku prezentovala svoje aktivity učiteľom a metodikom k dodržiavaniu ľudských práv a práv dieťaťa,
- ďalšie aktivity smerujú aj k plneniu projektu „ASP UNESCO“, t. j. na výchovu k mieru, boj proti rasizmu, xenofóbii a intolerancii,
- pre vzdelávacie potreby učiteľov sa vydávajú rôzne publikácie k uvedenej problematike, hlavne publikácie týkajúce sa bezprostredne práv dieťaťa.

V Pedagogicko-organizačných pokynoch (POP) pre školy a školské zariadenia a orgány štátnej správy v školstve v Slovenskej republike 1998/1999 bol aj pokyn zamerať sa na výchovné pôsobenie s cieľom odstraňovania prejavov rasizmu medzi žiakmi s dôrazom na rómsku mládež.

Danú problematiku učitelia zapracovali do svojich plánov a využili najmä na vyučovacích hodinách občianskej výchovy, etickej výchovy a náboženskej výchovy. Triedni učitelia v nástupný deň do školy na triednických hodinách oboznámili žiakov s Deklaráciou práv dieťaťa s cieľom aktívne ochraňovať deti pred negatívnymi spoločenskými javmi.

Venuje sa náležitá pozornosť príprave žiakov na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, mieru, znášanlivosti, rovnosti pohlavia a priateľstva medzi všetkými národmi, etnickými, národnostnými a náboženskými skupinami, ako to vyplýva z Dohovoru o právach dieťaťa. Využívajú sa vhodné tematické celky učebných osnov občianskej výchovy, náuky o spoločnosti, náboženskej a etickej výchovy ako i medzipredmetové vzťahy na posilnenie tolerancie, odstraňovanie rasizmu, antisemitizmu a xenofóbie.

V Pedagogicko-organizačných pokynoch na školský rok 2003/2004 sa uvedená problematika uvádza v časti venovanej ďalšiemu vzdelávaniu pedagógov. Štátny pedagogický ústav pokračuje v overovaní pilotného projektu Špecializačné a inovačné štúdium pre učiteľov rómskych detí schváleného MŠ SR dňa 25.6.2001 pod číslom 474/2001-46, ktoré realizuje spoločne so Združením Orava pre demokraciu vo vzdelávaní. Pri organizovaní vzdelávacích podujatí zameraných na prácu s nadanými deťmi, s deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, s príslušníkmi minorít, s deťmi so sociálne znevýhodneného prostredia, ako aj podujatí zameraných na rozvoj sociálnych spôsobilostí a tvorivosti pedagogických zamestnancov sa doporučuje spolupráca s Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie.

Uvedomujeme si širšie spoločenské súvislosti boja proti rasovej diskriminácii, kriminalite a dôležitosť účinnejšieho pôsobenia prevencie vrátane primárnej prevencie drogových závislostí. Táto problematika je preto súčasťou rôznych vzdelávacích projektov,

ako je Príprava vedúcich pedagogických pracovníkov, Špecializačné kvalifikačné štúdium, ŠIŠ, Uvádžanie začínajúcich pedagogických pracovníkov do praxe a podobne.

K ods. 2: legislatíva – trestný zákon

V nadväznosti na jednotlivé ustanovenia Ústavy SR platné znenie Trestného zákona (zákon č. 140/1961 Zb., ďalej len „TZ“) zakotvuje trestno-právne postihy za konanie, ktorým dochádza k porušovaniu ľudských práv a základných slobôd na základe rasovej diskriminácie. Ide o trestné činy:

- § 196 TZ: násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi
- § 198 TZ: hanobenie národa, rasy a presvedčenia
- § 198a TZ: podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti
- § 219 ods. 2 písm. f) TZ: vražda – rasový motív
- § 221 ods. 2 písm. b) TZ: úmyselné ublíženie na zdraví – rasový motív
- § 222 ods. 2 písm. b) TZ: nedbanlivostné ublíženie na zdraví – rasový motív
- § 259 TZ: genocídium
- § 259b TZ: zločin proti ľudskosti
- § 260, § 261 TZ: podpora a propagácia hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a slobôd občanov
- § 263a TZ: perzekúcia obyvateľstva

V sledovanom období boli prijaté novely Trestného zákona:

- Zákonom č. 183/1999 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon v znení neskorších predpisov sa do kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu vraždy doplnil nový znak – a to rasový motív (§ 219 ods. 2 TZ bol doplnený o písm. f) v znení: .../ak iného úmyselne usmrtil/... „...pre rasu, príslušnosť k etnickej skupine, národnosť, politické presvedčenie, vyznanie alebo preto, že je bez vyznania“).
- Zákonom č. 253/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon v znení neskorších predpisov, sa doplnil ďalší nový znak do skutkových podstát rasovo motivovaných trestných činov (§ 196 ods. 2 – násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi, §198 – hanobenie národa, rasy presvedčenia, § 198a – podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti, § 219 ods. 1, 2 písm. f - vražda , § 221 ods. 2 písm. b a § 222 ods. 2 písm. b – ublíženie na zdraví), ktorým je príslušnosť k etnickej skupine.

Túto zmenu bolo potrebné vykonať v dôsledku problémov, ktoré sa vyskytli v praxi pri aplikovaní v danom období platnej právnej úpravy. Sporná bola otázka, či príslušnosť k rómskej menšine je príslušnosťou k inej rase.

Zlomovým bol prípad, v ktorom súd vyslovil názor, že Rómovia nie sú odlišnou rasou od Slovákov, ak sa hlásia k slovenskej národnosti, čo znamenalo, že v tom období platný TZ súdu neumožnil prísnejšie postihnúť útoky, ktoré boli motivované nenávisťou k Rómom. Novelou bol tento nedostatok odstránený.

Novela upravila rasovo motivované trestné činy ešte aj tým, že bolo vypustené kritérium, podľa ktorého napadnutá osoba musela byť príslušníkom inej rasy. Na základe tejto zmeny sa môžu postihovať aj útoky s rasovým motívom na osoby rovnakej rasy. Reagovalo sa tým aj na potrebu ochrániť ľudí, ktorí by sa pre svoju protirasistickú angažovanosť mohli stať tiež obeťami takýchto útokov.

- Zákon č. 485/2001 Z. z, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon, rozšíril skutkovú podstatu trestného činu podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a

slobôd občanov tak, že sa vytvorila možnosť trestne postihovať nielen konanie spočívajúce vo verejnom prejavovaní sympatií k fašizmu a iným hnutiam preukázateľne smerujúcim k potlačeniu práv a slobôd občanov, ale aj konanie, ktoré hrôzy fašizmu a ostatných totalistických hnutí otvorene a verejne spochybňuje, popiera, schvaľuje alebo sa ich snaží ospravedlniť.

- Ďalšia novela Trestného zákona - zákon č. 421/2002 Z. z. nadobudla účinnosť 1. septembra 2002. Prostredníctvom nej sa do Trestného zákona zavádza § 259b nový trestný čin “zločin proti ľudskosti”, ktorého skutková podstata je definovaná zhodne so znením článku 7 Štatútu medzinárodného trestného súdu. Táto zmena bola prijatá v súvislosti s prístupím Slovenskej republiky a následným procesom ratifikácie tzv. Rímskeho štatútu medzinárodného trestného súdu. Súčasne sa doplnením znenia § 15a Trestného zákona dopĺňa popri nepremlčateľnosti zločinu genocídia aj nepremlčateľnosť zločinov proti ľudskosti.

(Relevantné ustanovenia Trestného zákona a Trestného poriadku, Výber z judikatúry rasovo motivovanej trestnej činnosti a Štatistické údaje k rasovo motivovanej trestnej činnosti sú v prílohe č. 2.)

Informácie z praxe

V roku 1998 bolo vynesených 23 právoplatných rozsudkov v oblasti rasovo motivovanej trestnej činnosti, v roku 1999 to bolo 12 a v roku 2000 to bolo 13 prípadov. V rokoch 2000 a 2001 sa podstatne zvýšil rozsah trestného stíhania za rasovo motivované trestné činy. Zatiaľ čo v roku 1997 sa viedlo trestné stíhanie v 8 prípadoch s rasovým motívom, v roku 1998 v 15 a v roku 1999 v 11 takýchto prípadoch, v roku 2000 sa konalo trestné stíhanie v 25 a v roku 2001 v 27 rasovo motivovaných veciach. Toto zvýšenie nesvedčí o skutočnom vzraste trestnej činnosti tohto druhu v rokoch 2000 a 2001. Je skôr výsledkom školenia prokurátorov i policajtov, ich usmerňovania riadiacimi orgánmi v oboch rezortoch a riešenia sporných otázok okolo výkladu niektorých ustanovení Trestného zákona.

Hneď po zistení trestného činu už v prípravnom konaní sa oveľa dôslednejšie než v minulosti zisťuje rasový motív a odráža sa v právnej kvalifikácii konania páchatel'ov. Rasovo motivované skutky boli posudzované v predchádzajúcich rokoch niekedy len ako trestné činy výtržníctva, trestné činy ublíženia na zdraví bez aplikácie prísnejšieho ustanovenia zákona vystihujúceho rasovú motiváciu alebo len ako priestupky. Od roku 2000 sa takéto skutky stihajú už s použitím ustanovení Trestného zákona, slúžiacich na ochranu proti prejavom rasizmu. V neposlednom rade je zvýšený rozsah trestného stíhania pre rasovo motivované trestné činy aj dôsledkom väčšej aktivity poškodených pri oznamovaní takýchto činov, na čom sa významnou mierou podieľajú mimovládne organizácie. Zvýšený počet oznámení svedčí aj o väčšej dôvere poškodených k orgánom činným v trestnom konaní.

V roku 2000 u tohto druhu kriminality násilné útoky alebo hrozba násilím nepatrne prevyšovali verbálne alebo iné prejavy rasizmu. Z celkového počtu 30 spáchaných trestných činov išlo o šesť ublížení na zdraví, z toho v štyroch prípadoch o úmyselné spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví. V jednom z týchto prípadov bola následkom trestného činu smrť.

V desiatich prípadoch sa zistilo spáchanie trestného činu násillia proti skupine obyvateľ'ov a proti jednotlivcovi. Išlo spravidla o útoky s použitím fyzického násillia, ktoré však nemalo za následok ublíženie na zdraví v zmysle Trestného zákona.

Verbálne trestné činy boli v šiestich prípadoch kvalifikované ako hanobenie národa, rasy a presvedčenia, v jednom prípade ako podnecovanie k národnostnej a rasovej nenávisti.

Po rozsiahlom preverovaní sa začalo trestné stíhanie a vznieslo obvinenie pre trestný čin podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potláčaniu práv a slobôd občanov proti dvom vyhotovovateľom a rozširovateľom tlačovín pod názvom Edelweis a Biely boj, obsahujúcich články a kresby, ktoré propagovali hnutie smerujúce k potlačeniu práv a slobôd občanov. Na oboch obvinených podal prokurátor obžalobu. Súd ešte s konečnou platnosťou nerozhodol.

Rasovo motivovaných trestných činov sa v roku 2000 v 25 veciach dopustilo 44 zistených páchatel'ov.

V roku 2001 boli verbálne a násilné rasovo motivované trestné činy stíhané v rovnakom rozsahu. O nenásilný skutok išlo v 18 prípadoch, o násilný v 19 prípadoch. U násilných činov išlo v jedenástich veciach o trestný čin násilia proti skupine obyvateľ'ov a proti jednotlivcovi, v šiestich veciach bol spáchaný trestný čin ublíženia na zdraví a v dvoch veciach trestný čin bez ublíženia na zdraví.

Nenásilnými skutkami bolo v roku 2001 spáchaných 6 trestných činov hanobenia národa, rasy a presvedčenia, 5 trestných činov podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti a 7 trestných činov podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a slobôd občanov. Pre závažnejší trestný čin bolo vedené trestné stíhanie v dvoch prípadoch, avšak bez zistenia páchatel'a.

Pre uvedené rasovo motivované trestné činy spáchané v roku 2001 bolo stíhaných 40 osôb, čo je takmer rovnaký počet ako v roku 2000 (42 osôb).

Zbor väzenskej a justičnej stráže venuje problematike ochrany práv osôb patriacich k národnostným menšinám veľkú pozornosť, keďže viac ako 45% obvinených a odsúdených v Slovenskej republike sa hlási k národnostným menšinám alebo sú inej štátnej príslušnosti. Všetci príslušníci sú v súlade s Koncepciou vzdelávania v zbere oboznamovaní s príslušnými základnými normami, medzinárodnými zmluvami a dohovormi, ktorých je Slovenská republika zmluvnou stranou s cieľom zaručiť demokraciu, zákonnosť, ľudské práva a slobody. Pozornosť je venovaná aj profesionálnej príprave väzenského personálu s dôrazom na získavanie zručností plnenia si služobných povinností v multikultúrnom prostredí. Špecializované vzdelávacie programy zamerané na oblasť výchovy, kultúry a odstraňovanie predsudkov vedúcich k rasovej diskriminácii pre príslušníkov zboru, ktorí zaobchádzajú priamo s obvinenými a odsúdenými v ústavoch na výkon väzby a ústavoch na výkon trestu odňatia slobody realizuje odbor výkonu väzby a výkonu trestu Generálneho riaditeľstva Zboru väzenskej a justičnej stráže. Špecialisti generálneho riaditeľstva zboru spracúvajú metodiky pre zaobchádzanie s touto kategóriou väznených osôb.

Zbor prijal účinné opatrenia na podporu vzájomného rešpektovania etnickej, kultúrnej, jazykovej a náboženskej identity, a to ako zo strany väzenského personálu voči väzneným osobám, tak aj naopak. Systematická výchova príslušníkov zboru v súlade s ich ďalším vzdelávaním v oblasti ľudských práv so zreteľom na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie je rozpracovaná v novej koncepcii odborného vzdelávania príslušníkov zboru na Strednej škole zboru v Nitre. Od roku 2001 sa problematika ľudských práv vyučuje v rámci učebných osnov základného odborného vzdelávania v predmete „Základy práva“ v rozsahu 5 hodín, z čoho 3 hodiny sú venované problematike rómskej národnostnej menšiny. Špecializované odborné vzdelávanie sa problematike venuje v predmete „Základy práva“ v rovnakom rozsahu rozšírenom o predmet „Väzenské systémy a väzenské organizácie v zahraničí“ v rozsahu 2 hodiny. V odbornom kurze justičnej stráže sa problematika vyučuje v predmete „Odborná príprava – Listina základných práv a slobôd“ v rozsahu 2 hodín. Odborný kurz veliteľ'ov zmien zahŕňa aj predmety „Vybrané okruhy z právnej problematiky – ľudské práva

a základné slobody“ v rozsahu 2 hodín a „Romológia“ v rozsahu 4 hodín. Časť učiva z rómskej problematiky vyučuje externý učiteľ z Katedry rómskej kultúry Fakulty sociálnych vied UKF v Nitre.

Generálne riaditeľstvo zboru od roku 2000 v spolupráci s nadáciami OPEN SOCIETY FOUNDATION a Občan a demokracia realizuje "Víkendové vzdelávacie programy pre príslušníkov zboru", ktorých súčasťou je aj problematika predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie a ostatným prejavom intolerancie v podmienkach väznenstva. Generálne riaditeľstvo zboru k problematike vydáva metodické materiály pod názvom "Prosociálne programy". V júni 2002 bol vydaný program pod názvom „Multikultúrna a protipredsudková výchova – výchova k tolerancii a proti rasizmu“.

V rámci metodickej činnosti, v súlade s Konceptiou vzdelávania v zbere, realizuje odbor výkonu väzby a výkonu trestu GR zboru od roku 2002 výcvikový kurz pre lektorov v oblasti ľudských práv, do ktorého je zaradených 25 príslušníkov zboru. V januári 2001 bola spracovaná Metodika na uplatňovanie špecifických foriem a metód zaobchádzania s väznenými osobami rómskej národnostnej menšiny.

Článok 7

Strany zabezpečia rešpektovanie práva každej osoby patriacej k národnostnej menšine na slobodu pokojného zhromažďovania, slobodu združovania, slobodu prejavu a slobodu myslenia, svedomia a náboženstva.

V oblasti zhromažďovacieho a združovacieho práva nedošlo v hodnotenom období k legislatívnym zmenám. Naďalej sú platné právne normy uvedené v prvej implementačnej správe k článku 7. Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín.

Zvýšil sa počet politických strán a hnutí, občianskych združení, nadácií, neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby, neinvestičných fondov a záujmových združení právnických osôb, ktoré si založili občania Slovenskej republiky, hlásiaci sa ku konkrétnej národnostnej menšine.

V súčasnom období v rámci pluralitného politického systému pôsobí na Slovensku okrem iných politických strán a hnutí 25 politických strán a hnutí, v ktorých sa združujú občania Slovenskej republiky, hlásiaci sa k jednotlivým národnostným menšinám. Z nich je 20 politických strán a hnutí, ktoré si založili Rómovia, 4 politické strany a hnutia založené príslušníkmi maďarskej národnostnej menšiny a jedno politické hnutie založené príslušníkmi národnostnej menšiny Rusínov a Ukrajincov.

Politické strany a hnutia založené príslušníkmi maďarskej národnostnej menšiny:

1. Strana maďarskej koalície (SMK)
2. Strana maďarských socialistov (SMS)
3. Maďarská socialistická strana (MSSS)
4. Maďarská federalistická strana (MFS)

Politické strany a hnutia založené príslušníkmi rómskej národnostnej menšiny:

1. Strana integrácie Rómov na Slovensku (SIR)
2. Strana ochrany práv Rómov na Slovensku (SOPR)
3. Rómska občianska iniciatíva SR (ROI SR)
4. Strana sociálnej demokracie Rómov na Slovensku (SSDR)

5. Únia – Rómskej občianskej iniciatívy v SR (U – ROI)
6. Strana práce a istoty (SPI)
7. Rómsky kongres Slovenskej republiky (RK SR)
8. Demokratické hnutie Rómov v Slovenskej republike (DHR)
9. Hnutie ľudí s najnižšou životnou úrovňou (HENŽÚ)
10. Strana Rómov Slovenska (SRÓS)
11. Rómska národnostná strana (RNS)
12. Strana rómskych demokratov v Slovenskej republike (SRD)
13. Demokratická aliancia Rómov v SR (DAR)
14. Rómska iniciatíva Slovenska (RIS)
15. Strana demokratickej jednoty Rómov (SDJR)
16. Rómske kresťanské demokratické hnutie v SR (RKDH)
17. Hnutie olaských Rómov Slovenska (HORS)
18. Strana rómskej koalície v Slovenskej republike (SRK)
19. Rómska občianska jednota Slovenskej republiky (ROJ SR)
20. Politické hnutie Rómov na Slovensku – ROMA (ROMA)

Príslušníci národnostných menšín hlásiaci sa k Rusinom a Ukrajincom majú založenú jednu politickú stranu:

1. Regionálna demokratická hromada – Východ (RDH – Východ)

Za obdobie od roku 1999 do konca roku 2003 sa zvýšil aj počet občianskych združení, nadácií a ďalších subjektov neziskového charakteru založených príslušníkmi národnostných menšín žijúcich na území Slovenskej republiky.

Informácie Zboru väzenskej a justičnej stráže o aplikácii článkov 7 a 8

Občianske práva väznených osôb sa po dobu ich väznenia obmedzujú iba v prípadoch, ak ich výkon by bol v rozpore s účelom výkonu väzby, resp. účelom výkonu trestu odňatia slobody, alebo sa obmedzujú tie, ktoré sa nemôžu vzhľadom na špecifické podmienky výkonu väzby a výkonu trestu uplatniť.

V ústavoch na výkon trestu odňatia slobody sú, v súlade s účelom výkonu trestu odňatia slobody, vytvárané a podporované aktivity na zachovávanie základných prvkov národnostnej a etnickej identity, rozvíjanie kultúry a všetkých ich pozitívnych charakteristík. Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní. Obmedzenia sa týkajú výhradne organizačného zabezpečenia v súlade s ustanoveným režimom dňa, rozsahu pohybu osôb vyplývajúceho z profilácie ústavu jednotlivých nápravno-výchovných skupín a s ohľadom na dodržanie bezpečnostných opatrení.

Článok 8

Strany sa zaväzujú uznať, že každá osoba patriaca k národnostnej menšine má právo hlásiť sa k svojmu náboženstvu alebo k viere a zakladať náboženské inštitúcie, organizácie a združenia.

V uplatňovaní tohto práva nedošlo v sledovanom období k zmenám.

Článok 9

1. Strany sa zaväzujú uznať, že právo na slobodu prejavu každej osoby patriacej k národnostnej menšine zahŕňa slobodu názoru a slobodu prijímať a oznamovať informácie a myšlienky v jazyku menšiny, bez zasahovania štátnych úradov a bez ohľadu na hranice. Strany zabezpečia v rámci svojho právneho poriadku, aby osoby patriace k národnostným menšinám neboli diskriminované pri prístupe k médiám.

2. Ustanovenie odstavca 1 nebráni stranám vyžadovať bez diskriminácie a na základe objektívnych kritérií licencie na zvukové rozhlasové a televízne vysielanie alebo na podnikanie v kinematografii.

3. Strany nebudú robiť prekážky osobám patriacim k národnostným menšinám pri zriaďovaní a využívaní tlačových médií. V rámci právnej úpravy zvukového, rozhlasového a televízneho vysielania zabezpečia v rámci možností a s prihliadnutím na ustanovenia odstavca 1, že osobám patriacim k národnostným menšinám sa poskytne možnosť zriaďovať a využívať svoje vlastné médiá.

4. V rámci svojich právnych poriadkov strany prijímú primerané opatrenia na uľahčenie prístupu osobám patriacim k národnostným menšinám k médiám a na podporu tolerancie a umožnenia kultúrnej plurality.

Zákon č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a ostatných informačných prostriedkoch neobsahuje ustanovenia, ktoré by vymedzovali používanie jazykov národnostných menšín v týchto médiách.

Zákon č. 212/1997 Z. z. o povinných výtlačkoch periodických publikácií, neperiodických publikácií a rozmnoženín audiovizuálnych diel v § 2 ods. 8 explicitne potvrdzuje slobodu vydávania všetkých druhov publikácií v iných jazykoch ako v štátnom: „Vydávanie periodických publikácií, neperiodických publikácií a výroba rozmnoženín audiovizuálnych diel v iných jazykoch ako v štátnom jazyku nie sú obmedzené pri dodržaní ustanovení tohto zákona a ustanovení osobitných predpisov.“

Podľa zákona č. 16/2004 Z. z. zo 4. decembra 2003 o Slovenskej televízii, § 5 ods. (1) jednou z hlavných činností Slovenskej televízie je:

„f) vysielanie obsahovo a regionálne vyvážených programov v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky; na zabezpečenie výroby a vysielania programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny zriaďuje Slovenská televízia samostatné organizačné zložky.“

Podľa § 7 písm. a) tohto zákona jedným z orgánov Slovenskej televízie je Rada Slovenskej televízie, ktorej 15 členov podľa § 9 ods. 2:

„volí národná rada z kandidátov na členov rady, ktorých jej navrhuje príslušný výbor národnej rady; návrhy kandidátov na členov rady predkladajú príslušnému výboru národnej rady poslanci alebo právnické osoby podľa osobitného predpisu pôsobiace v oblasti audiovizie, hromadných informačných prostriedkov, kultúry, vedy, vzdelávania, rozvoja a ochrany duchovných hodnôt, ľudských práv a životného prostredia, ochrany zdravia, reprezentujúce alebo zastupujúce záujmy národnostných menšín alebo etnických skupín, iných menšín, alebo registrované cirkvi a náboženské spoločnosti.“

Podľa zákona č. 619/2003 Z. z. zo 4. decembra 2003 o Slovenskom rozhlase, § 5 ods. 1 jednou z hlavných činností Slovenského rozhlasu je:

„e) vysielanie obsahovo a regionálne vyvážených programov v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky; na zabezpečenie výroby

a vysielania programov pre národnostné menšiny a etnické skupiny zriaďuje Slovenský rozhlas samostatné organizačné zložky.“

Podľa § 7 písm. a) tohto zákona jedným z orgánov Slovenského rozhlasu je Rozhlasová rada, ktorej 15 členov podľa § 9 ods. 2:

„volí národná rada z kandidátov na členov rady, ktorých jej navrhuje príslušný výbor národnej rady; návrhy kandidátov na členov rady predkladajú príslušnému výboru národnej rady poslanci alebo právnické osoby podľa osobitného predpisu pôsobiace v oblasti rozhlasovej tvorby, hromadných informačných prostriedkov, kultúry, vedy, vzdelávania, rozvoja a ochrany duchovných hodnôt, ľudských práv a životného prostredia, ochrany zdravia, reprezentujúce alebo zastupujúce záujmy národnostných menšín alebo etnických skupín, iných menšín alebo registrované cirkvi a náboženské spoločnosti.“

Zákon č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii v znení neskorších predpisov obsahuje tieto relevantné ustanovenia:

§ 3 písm. h) bod 5

„h) program vo verejnom záujme je program zameraný na uspokojovanie informačných a kultúrnych potrieb poslucháčov alebo divákov na území, ktoré vysielateľ svojím signálom pokrýva; je to najmä...

5. program, ktorý prezentuje kultúru s dôrazom na slovenskú národnú kultúru a kultúru národnostných menšín a etnických skupín, ich život a názory,“

§ 16 ods. 1 písm. g)

„g) zabezpečiť pri vysielaní programov a ostatných zložiek programovej služby používanie štátneho jazyka a jazykov národnostných menšín v súlade s osobitnými predpismi,“

§ 18 ods.2 písm. d)

„d) zabezpečiť rôznorodú skladbu programov, najmä väčšinový podiel programov vo verejnom záujme,“

§ 19 ods. 2 písm. a)

„(2) Programová služba a všetky jej zložky nesmú

a) propagovať násilie a otvorenou alebo skrytou formou podnecovať nenávisť na základe pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, viery a náboženstva, politického či iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo k etnickej skupine,“

§ 32 ods. 4 písm. b)

„(4) Vysielaná reklama a telenákup nesmú

b) obsahovať akúkoľvek diskrimináciu na základe pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, národného alebo sociálneho pôvodu alebo príslušnosti k národnosti alebo k etnickej skupine.“

V súlade s čl. 9 ods. 1, s poukazom na jeho odsek 2, možno konštatovať, že k 31. decembru 2003 na území SR celkovo 12 lokálnych televíznych staníc (z celkového počtu 76 lokálnych/regionálnych televízií) vysielalo bilingválne, tzn. v slovenskom jazyku i jazyku národnostnej menšiny (vo všetkých prípadoch maďarskom jazyku).

V prípadoch lokálneho vysielania v jazykoch národnostných menšín možno poukázať na § 17 ods. 1 písm. b) zákona č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii a o zmene zákona

č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách v znení neskorších predpisov, ktorý v tomto prípade uľahčuje prístup k médiám, prostredníctvom povinnosti káblového operátora vyhradiť jeden kanál lokálnemu vysielaniu.

Z hľadiska verejnoprávnych vysielateľov je vhodné tiež poukázať na reálny podiel národnostného vysielania vo vzťahu k celkovému objemu vysielania. (počet osôb hlásiacich sa k národnostným menšinám predstavuje 13,2% z populácie.):

STV:	SRo:
rok 2001 – 0,9% celkovej vysielacej plochy	rok 2001 – 7,2% celkovej vysielacej plochy
rok 2002 – 0,9% celkovej vysielacej plochy	rok 2002 – 7,4% celkovej vysielacej plochy
rok 2003 – 0,7% celkovej vysielacej plochy	rok 2003 – 8,5% celkovej vysielacej plochy

Na väčšine územia Slovenska obyvatelia prijímajú nielen vysielanie európskych satelitných televíznych vysielateľov, ale aj terestriálny signál hlavných televíznych staníc susedných štátov v dobrej kvalite.

Článok 10

1. Strany sa zaväzujú uznať, že každá osoba patriaca k národnostnej menšine má právo slobodne a bez zasahovania používať svoj menšinový jazyk v súkromí aj na verejnosti, slovom aj písmom.

2. Ak v oblastiach, ktoré tradične alebo vo väčšom počte obývajú osoby patriace k národnostným menšinám, tieto osoby o to požiadajú a ak táto požiadavka zodpovedá skutočným potrebám, strany sa budú usilovať zabezpečiť, pokiaľ to bude možné, také podmienky, ktoré by umožnili používanie menšinového jazyka v kontaktoch týchto osôb s administratívnymi orgánmi.

3. Strany sa zaväzujú zaručiť právo každej osoby patriacej k národnostnej menšine, aby bola bez meškania informovaná v jazyku, ktorému rozumie, o dôvodoch, pre ktoré bola vzatá do väzby a o každom obvinení voči nej, ako aj právo jej obhajoby v tomto jazyku, v prípade potreby aj s bezplatnou pomocou tlmočníka.

Dňa 10. júla 1999 Národná rada Slovenskej republiky prijala **zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín (príloha č. 1)**, ktorý nadobudol účinnosť 1. septembra 1999. Prijatie zákona ocenil Vysoký komisár OBSE pre národnostné menšiny, Rada Európy i Európska únia. Cieľom prijatého zákona je ustanoviť pravidlá používania jazyka menšiny aj v úradnom styku v obciach, v ktorých občania SR, ktorí sú osobami patriacimi k národnostnej menšine, tvoria v obci podľa posledného sčítania ľudu najmenej 20% obyvateľstva.

Podľa posledného sčítania obyvateľstva z roku 2001 v zmysle zákona č. 184/1999 Z. z. ide o 655 obcí, z toho 502 obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k maďarskej národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva, 6 obcí, kde uvedený podiel obyvateľstva tvoria príslušníci ukrajinskej národnostnej menšiny, 92 obcí, kde tento podiel obyvateľstva tvoria príslušníci rusínskej národnostnej menšiny, 54 obcí, kde tento podiel tvoria príslušníci rómskej národnostnej menšiny a v jednej obci, kde tento podiel tvoria príslušníci nemeckej národnostnej menšiny. Zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva (podľa

výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov roku 1991) je uvedený v nariadení vlády č. 221/1999 Z. z.. Tento však nie je identický so zoznamom obcí, ktorý vychádza zo sčítania obyvateľov, domov a bytov z 26.mája 2001.

Pri porovnaní oboch zoznamov vidieť zmeny jednotlivých počtov obcí. V prípade maďarskej menšiny došlo k poklesu počtu obcí z 512 na 502 obcí, v prípade rómskej menšiny došlo k poklesu z 57 na 54 obcí, v prípade ukrajinskej menšiny nastal pokles z 18 na 6 obcí. V prípade rusínskej menšiny došlo k nárastu zo 68 na 92 obcí. V prípade nemeckej menšiny nedošlo k zmene počtu obcí (naďalej je to 1 obec), zmenila sa však obec, ktorá spĺňa kritériá vymedzené § 2 ods. 1 zákona.

Okrem uvedených národnostných menšín pri sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2001 boli spracované aj údaje o moravskej, poľskej, chorvátskej, srbskej, bulharskej, ruskej a židovskej národnostnej menšine.

(Zoznamy obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k jednotlivým národnostným menšinám tvoria najmenej 20 % obyvateľov podľa výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov 26. 5. 2001, sú v prílohách č. 9 až 14.)

V zmysle **ustanovení zákona č. 184/1999 Z. z.**, ak občania Slovenskej republiky, ktorí sú osobami patriacimi k národnostnej menšine, tvoria podľa posledného sčítania obyvateľov v obci najmenej 20 % obyvateľstva, môžu v tejto obci používať v úradnom styku jazyk menšiny. V obci v zmysle tohto ustanovenia

- občan Slovenskej republiky, ktorý je osobou patriacou k národnostnej menšine, má právo podávať písomné podania orgánu štátnej správy a orgánu územnej samosprávy v jazyku menšiny,
- orgán verejnej správy v správnom konaní v obci poskytne odpoveď občanovi okrem štátneho jazyka aj v jazyku menšiny s výnimkou verejných listín,
- rozhodnutie orgánu verejnej správy v správnom konaní sa na požiadanie vydáva okrem štátneho jazyka v rovnopise aj v jazyku menšiny,
- označenie orgánu verejnej správy, ktoré je umiestnené na budove sa uvádza aj v jazyku menšiny,
- orgán územnej samosprávy v obci poskytuje občanom úradné formuláre vydané v rozsahu jeho pôsobnosti v štátnom jazyku a na požiadanie aj v jazyku menšiny,
- rokovanie orgánu územnej samosprávy v obci sa môže uskutočňovať aj v jazyku menšiny, ak s tým súhlasia všetci prítomní,
- poslanec obecného zastupiteľstva v obci má právo používať na rokovaní tohto orgánu jazyk menšiny, tlmočenie zabezpečuje obec,
- kronika obce sa môže viesť aj v jazyku menšiny,
- obec môže na svojom území označovať ulice a iné miestne geografické značenia aj v jazyku menšiny,
- v obci sa dôležité informácie, najmä výstražné, upozorňujúce a zdravotnícke, uvádzajú na miestach prístupných pre verejnosť okrem štátneho jazyka aj v jazyku menšiny,
- právo používať jazyk menšiny v konaní pred súdom a v iných oblastiach upravujú osobitné zákony (*informácie k čl. 4*).

Článok 11

1. Strany sa zaväzujú uznať, že každá osoba patriaca k národnostnej menšine má právo na používanie svojho priezviska (mena po otcovi) a mena v jazyku menšiny a právo na jeho oficiálne uznanie v zhode s postupmi, ktoré poskytuje ich právny systém.

2. Strany sa zaväzujú uznať, že každá osoba patriaca k národnostnej menšine má právo uvádzať v jazyku svojej menšiny označenia, nápisy a ďalšie informácie súkromného charakteru viditeľné pre verejnosť v jazyku jej menšiny.

3. V oblastiach tradične obývaných významným počtom osôb patriacich k národnostnej menšine, strany v rámci svojho právneho poriadku a kde je to vhodné aj dohôd s inými štátmi a s prihliadnutím na svoje osobitné podmienky, sa budú snažiť uvádzať tradičné miestne názvy, názvy ulíc a ďalšie miestopisné údaje určené pre verejnosť aj v jazyku menšiny, ak existuje dostatočný záujem o takéto označenia.

V oblasti upravujúcej problematiku používania mena a priezviska príslušníkmi národnostných menšín ako i problematiku uvádzania tradičných miestnych názvov v jazykoch národnostných menšín nedošlo v hodnotenom období k legislatívnym zmenám. Naďalej sú platné právne predpisy uvedené v prvej implementačnej správe k článku 11 Rámcového dohovoru. Tieto sa v plnom rozsahu v praktickom živote aplikujú.

Ministerstvu vnútra SR, ktoré dohliada nad dodržiavaním zákonnosti na tomto úseku výkonu štátnej správy, nebola zo strany príslušníkov národnostných menšín doručená žiadna sťažnosť na porušovanie ich práv v tejto oblasti.

Článok 12

1. Tam, kde to je vhodné, strany prijímú opatrenia v oblasti vzdelávania a výskumu, zamerané na podporu poznania kultúry, histórie, jazyka a náboženstva svojich národnostných menšín a väčšinového obyvateľstva.

2. V nadväznosti na to strany, okrem iného, vytvoria primerané možnosti na prípravu učiteľov, prístup k učebniciam a na napomáhanie stykov medzi študentmi a učiteľmi rozličných komunít.

3. Strany sa zaväzujú podporovať rovnaké príležitosti na prístup k vzdelaniu na všetkých stupňoch pre osoby patriace k národnostným menšinám.

Od roku 2001 je platná vyhláška Ministerstva školstva SR č. 437/2001 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška č. 145/1996 Z. z. o prijímaní na štúdium na stredných školách, ktorá upravuje podmienky prijímania žiakov základných škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín na školu s vyučovacím jazykom slovenským alebo naopak:

„(1) Prijímacia skúška sa skladá z overenia vedomostí z profilového predmetu slovenský jazyk a literatúra a z ďalších profilových predmetov alebo z overenia špeciálnych schopností, zručností alebo talentu potrebných na zvládnutie študijného alebo učebného odboru, prípadne z oboch týchto častí.

(2) V školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín sú profilové predmety uvedené v odseku 1 doplnené o vyučovací jazyk strednej školy.

(3) Ak sa žiak základnej školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín prihlási na štúdium na strednej škole s vyučovacím jazykom slovenským, prijímacie skúšky z profilových predmetov koná takto:

a) z profilového predmetu slovenský jazyk a literatúra v rozsahu učiva učebných osnov základnej školy, ktorú navštevuje,

b) z ďalšieho profilového predmetu v jazyku, v akom si ho na základnej škole osvojoval, ak zákonný zástupca žiaka túto požiadavku uvedie v prihláške na štúdium na strednej škole.

(4) Ak sa žiak základnej školy s vyučovacím jazykom slovenským prihlási na strednú školu s vyučovacím jazykom národnostných menšín, koná prijímaciu skúšku podľa odseku 1. Z ďalšieho profilového predmetu koná žiak prijímaciu skúšku v jazyku, v akom si ho na základnej škole osvojoval, ak zákonný zástupca žiaka túto požiadavku uvedie v prihláške na štúdium na strednej škole.“

V septembri 2003 bola otvorená pri Veľvyslanectve Poľskej republiky Poľská škola, ktorá je umiestnená v Základnej škole Jána de la Sale v Bratislave.

Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a žiakov rómskej národnostnej menšiny

V operatívnej porade ministra školstva bola dňa 19. apríla 2001 schválená Koncepcia výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov. Táto koncepcia prvýkrát komplexne rieši za celý školský systém možnosti skvalitnenia výchovno-vzdelávacieho procesu rómskych detí a žiakov. Koncepcia bola vypracovaná v súlade s dlhodobou Koncepciou rozvoja výchovy a vzdelávania v SR – projektom Milénium a Národným programom výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 – 20 rokov. Programové vyhlásenie vlády SR korešponduje s Koncepciou a jeho prijatím sa vytvorili aj spoločensko-politické predpoklady pre jej úspešnú realizáciu v školskej praxi.

V koncepcii sú zohľadnené vekové a individuálne osobitosti rómskych detí a žiakov z málo podnetného rodinného a spoločenského prostredia, možnosti eliminovania predsudkov, existujúcich stereotypov, odstraňovania negatívnych vplyvov málo podnetného prostredia, odstraňovania jazykových a komunikačných bariér. Cieľom koncepcie je vytváranie kladného vzťahu k vzdelaniu, povinnostiam, zodpovednosti, k spoločenským a kultúrnym hodnotám z aspektu komunitného a celoživotného vzdelávania. Koncepcia zahŕňa oblasť výchovy a vzdelávania na všetkých úrovniach školského systému – v predškolskej výchove, povinnej školskej dochádzke, v systéme stredných i vysokých škôl a zohľadňuje aj prípravu a ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov pre výchovu a vzdelávanie rómskych detí, zapájanie rodičov a rómskej komunity do výchovno-vzdelávacieho procesu. Koncepcia vzhľadom na jej otvorenosť predpokladá možnosť ďalšieho dopracovania na základe nových skutočností a poznatkov. Predkladané východiská naznačujú smery, ktorými je potrebné sa uberať, aby sa dosiahla úspešnosť rómskych žiakov v školskom systéme a tak sa pozdvihla aj ich vzdelanostná úroveň.

V priebehu roku 2002 predmetná koncepcia prešla medzirezortným pripomienkovým konaním. Z príslušných rezortov neboli pripomienky, koncepcia bola vo všeobecnosti hodnotená pozitívne. Jedným z výsledkov bol aj napr. zákon č. 658/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 281/2002 Z. z. o prídavku na dieťa a o príspevku k prídavku na dieťa v prípade zanedbávania povinnej školskej dochádzky. I keď citovaný zákon platil len do 31. 12. 2003, nový zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa s účinnosťou od 1. 1. 2004 ešte konkrétnejšie upravuje podmienky poskytovania prídavku na dieťa v prípade zanedbávania povinnej školskej dochádzky dieťaťa.

Od uvedenia koncepcie do praxe boli zrealizované tieto legislatívne úpravy a iné nadväzujúce dôležité skutočnosti a zmeny:

- Novela zákona č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov, v znení zákona NR SR č. 408/2002 Z. z. z 27. júna 2002. Uvedený zákon umožňuje zriadenie nultého ročníka v základnej škole, zavedenie profesie asistenta učiteľa ako pedagogického zamestnanca a zabezpečenie výchovy a vzdelávania detí cudzincov.
- Nariadenie vlády č. 570/2002 zo dňa 4. 9. 2002, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády SR č.111/2002 Z. z., ktorým sa ustanovujú katalógy pracovných činností vo verejnej

- službe a o ich zmenách a dopĺňaní v znení nariadenia vlády SR č. 122/2002 Z. z. Uvedené nariadenie vlády v časti 17 Školstvo a telovýchova pri 7. platovej triede v časti pracovné činnosti uvádza: „09 Výchovno-vzdelávacia a komunitná činnosť zameraná na vytvorenie podporného učebného prostredia pre deti z nedostatočne podnetného sociálneho a kultúrneho prostredia, vykonávaná asistentom učiteľa v škole alebo v predškolskom zariadení po splnení podmienok určených všeobecne záväzným právnym predpisom.“
- Zákon č. 281/2002 Z. z. o prídavku na dieťa a o príspevku k prídavku na dieťa v znení neskorších predpisov (dňom 1. 1. 2004 zrušený zákonom č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení). Zákon rieši problematiku zanedbávania povinnej školskej dochádzky (§ 18, resp. § 12 zákona č. 600/2003 Z. z.).
 - Zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení (s účinnosťou od 1. 1. 2004 zrušil zákon č. 506/2001 o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení a o doplnení zákona č. 303/1995 Z. z. o rozpočtových pravidlách v znení neskorších predpisov).
 - Nariadenie vlády SR č. 2/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre základné školy, stredné školy, strediská praktického vyučovania, základné umelecké školy a školské zariadenia (§6 ods. c) „príspevky zriaďovateľom na vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.“)
 - Nariadenie vlády č.162/2002 Z. z. o rozsahu vyučovacej povinnosti a výchovnej činnosti pedagogických zamestnancov v znení neskorších predpisov, v znení nariadenia vlády 269/2003 Z. z. Zákon v §2 ods. 3 písm. c) stanovuje asistentovi učiteľa základnej školy, asistentovi učiteľa základnej školy s materskou školou, asistentovi učiteľa špeciálnej základnej školy, asistentovi učiteľa športovej triedy základnej školy základný úväzok 23 hodín, v § 2 ods.3 písm. d) učiteľovi nultého ročníka základnej školy, asistentovi učiteľa nultého ročníka základnej školy, asistentovi učiteľa prvého ročníka základnej školy, asistentovi učiteľa prípravného ročníka špeciálnej základnej školy a asistentovi učiteľa prvého ročníka špeciálnej základnej školy základný úväzok 22 hodín.
 - Uznesením vlády SR č. 912 zo dňa 21. augusta 2002 k štátnym objednávkam výskumu a vývoja začínajúcim v roku 2002 a ich finančnému zabezpečeniu bola schválená štátna objednávka na realizáciu úlohy „Zvyšovanie úrovne socializácie rómskej komunity prostredníctvom systémov vzdelávania a misijných pracovníkov a asistentov učiteľa“ v celkovej sume do roku 2005 – 10 300 000,- Sk. Na základe výberového konania sa stala hlavným koordinátorom UKF Nitra v spolupráci s pedagogickými fakultami univerzít UMB v Banskej Bystrici, PU v Prešove a UK v Bratislave.
 - Metodický pokyn Ministerstva školstva SR č.600/2002-43 k zavedeniu nultých ročníkov základných škôl s účinnosťou od 1. septembra 2002.
 - Metodický pokyn k zavedeniu profesie asistent učiteľa v predškolských zariadeniach, v základnej škole a v špeciálnej základnej škole č.1631/2002-sekr. vydaný Ministerstvom školstva SR dňa 26. 8. 2002 s účinnosťou od 1. septembra 2002.
 - Metodický návod Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Ministerstva školstva SR pre krajské úrady, okresné úrady, školy a obce na zabezpečenie aplikácie ustanovenia § 18 ods. 2 zákona č. 281/2002 Z. z. o prídavku na dieťa a o príspevku k prídavku na dieťa v znení zákona č. 658/2002 Z. z. (zanedbávanie povinnej školskej dochádzky).
 - Učebné plány pre 1. až 9. ročník ZŠ, schválené ministerstvom školstva dňa 14. mája 2003 číslo 521/2003-41 s platnosťou od 1. septembra 2003, v ktorých sa nachádzajú UP pre 1.- 4. ročník ZŠ s vyučovaním rómskeho jazyka; UP pre 5.– 9. ročník ZŠ s vyučovaním rómskeho jazyka s dvojhodinovou týždennou dotáciou predmetu rómsky jazyk a literatúra; UP pre kurz na získanie vzdelania poskytovaného základnou školou.

- Tlač a distribúcia vysvedčení pre žiakov nultého ročníka základnej školy (857 žiakov v 66 triedach).
- Vydanie a schválenie učebnice rómčiny Romaňi čhib zo dňa 30. októbra 2002 pod číslom 643/2002-43 a príručky k učebnici rómčiny pre základné a stredné školy. Zo dňa 30. októbra 2002 pod číslom 659/2003-43.
- Vydanie a schválenie doplnkovej učebnice Ľudia z rodiny Rómov zo dňa 26. augusta 2002 pod číslom 566/2002-43.
- Správa o súčasnom stave vo výchove a vzdelávaní rómskych detí a žiakov, schválená v operatívnej porade ministra dňa 23.9.2003.
- Metodický pokyn k zavedeniu profesie asistent učiteľa pri výchove a vzdelávaní detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v predškolských zariadeniach, v základných školách a v špeciálnych základných školách č. 184/2003-095, vydaný ministerstvom školstva dňa 6. 12. 2003 s účinnosťou od 1. 1. 2004.
- MPC Prešov realizuje projekt špecializačného kvalifikačného štúdia asistent učiteľa od školského roka 2003/2004 (schválený MŠ SR č. 82/2002-10 zo dňa 18. 7. 2003).
- V rámci KEPA č. 3/0130/02 – Výcvik učiteľov na špecifickú prácu s rómskymi deťmi; garant PF UK Bratislava a ŠPÚ. Výcvik učiteľov pokračuje z roku 2002 a 2003. V tomto roku sa uskutočnia záverečné skúšky a obhajoba záverečných prác.

Aktuálna realizácia niektorých projektov, programov a pod.

Programy PHARE Finančných memoránd z rokov 1998, 1999, 2000, 2001, 2002 a 2003 zamerané na zlepšenie postavenia života menšín, najmä rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike

Výsledky realizovaných projektov PHARE:

Bolo podporených/zriadených:

25	komunitných centier
3	metodické centrá + ROCEPO (<i>Vzdelávacie, informačné, dokumentačné, poradenské a konzultačné centrum pre Rómov</i>)
110	materských škôl
235	základných škôl
18	stredných škôl
12	katedier univerzít
20	špeciálnych základných škôl
15	školiacich centier – na krajských úradoch práce
14	Inkubátorov podporujúcich zamestnanosť

Podpora sa týkala aj týchto výstupov:

- vyškolených 67 sociálnych pracovníkov pracujúcich v 25 komunitných centrách
- založené ROCEPO – Vzdelávacie, informačné, dokumentačné, poradenské a konzultačné centrum pre Rómov - následne organizačná zložka Metodického centra v Prešove,
- v 77 obciach prebehli školenia pre miestne úrady a mienkotvorcov
- následne v rámci grantovej schémy - pridelené financie na 33 menších projektov pre mimovládne organizácie v lokalitách, kde prebehol tréning,

- prebehla tolerančná kampaň, kde bolo prezentovaných 10 dokumentárnych filmov o spolužití etnických a národnostných menšín na Slovensku a v Európe,
- boli vytvorené kurikulá pre vzdelávanie sa menšín v materinskom jazyku a na zefektívnenie výučby slovenského jazyka v školách s vyučovacím jazykom menšín,
- vyškolených 32 rómskych asistentov/poradcov pre okresné úrady práce
- 518 Rómov absolvovalo školenia s individuálnymi plánmi a získavali pracovné zručnosti v inkubátoroch
- vytvorených 169 pracovných miest pre absolventov školení
- vytvorené multikultúrne kurikulá pre predškolskú prípravu, nulté ročníky, spoluprácu rodičov so základnou školou, pre celodennú starostlivosť v škole, stredné školy
- vytvorené multikultúrne tréningové moduly najmä pre asistentov učiteľov a učiteľov v triedach s vysokým počtom rómskych žiakov
- revidované a novovytvorené testové batérie za účelom reintegrácie detí zo špeciálnych základných škôl do štandardných základných škôl
- vytvorenie tendrových dokumentácií pre 11 tendrov na výstavbu infraštruktúry pre rómske osady.

Iné projekty:

- Schválenie projektu pokusného overovania doplnkových učebných textov s rómskou tematikou „Veselé písmenká“ na 4 základných školách prešovského kraja (2 ZŠ experimentálne a 2 ZŠ kontrolné, triedy so žiakmi nezaškolenými v MŠ a trieda so žiakmi opakujúcimi 1. ročník) v školskom roku 2002/2003 pod číslom 295/2002-43 zo dňa 22.5.2003.
- Schválenie pokračovania projektu „Reintegrácia rómskych žiakov zo sociálne a výchovne menej podnetného prostredia špeciálnych základných škôl medzi majoritnú populáciu“ pokračovanie v 3. a 4. ročníku v 10 ŠZŠ v prešovskom, košickom a banskobystrickom kraji (5 tried ŠZŠ experimentálnych a 5 tried ŠZŠ kontrolných) na obdobie od 1.9.2002 do 30.8.2004 pod číslom 355/2002-43 zo dňa 24.5.2002.
- Schválenie projektu „Experimentálna verifikácia efektívnosti kurikula rómskeho jazyka a literatúry v základných a stredných školách“ pod číslom 199/2003-44 zo dňa 14.4.2003, ktorý realizuje Štátny pedagogický ústav počnúc školským rokom 2003/2004 na dvoch stredných a jednej základnej škole.
- Rozhodnutie MŠ SR pod číslom 265/2002-45 zo dňa 16.4.2003 o zaradení do siete škôl Súkromné gymnázium, Galaktická ul. č. 9, Košice s účinnosťou od 1. septembra 2003 – jedna zo škôl, kde sa realizuje projekt verifikácie kurikula rómskeho jazyka a literatúry.
- Schválenie pokusného overovania „Integrácia rómskych detí zo špeciálnych základných škôl do základných škôl“ na obdobie od školského roka 2003/2004 do 2005/2006 pod číslom 474/2003-44 zo dňa 15.5.2003.
- Projekt zvýšenia úrovne vyučovania a učenia sa jazykov na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, ktorého cieľom je zlepšenie vyučovania slovenského jazyka a posilnenie vyučovania jazyka národnostných menšín, realizovaný v roku 2002.

Ďalšie vybrané významné projekty s podporou MŠ SR

a) V spolupráci so Švédskym kráľovstvom

- Vychádzajúc zo skutkového stavu spolužitia slovenskej majority, Rómov a ďalších národnostných menšín v Slovenskej republike považujeme za prvoradá v celom

školskom systéme vypracovať a realizovať multikultúrnu výchovu a výchovu proti predsudkom ako základný faktor podmieňujúci akceleráciu úspešnosti rómskych detí a žiakov.

- Švédske kráľovstvo v spolupráci s MŠ SR vydalo publikáciu „Katici“ od švédsko-rómskej autorky Katariny Taikon, ilustrovanú žiakmi ZŠ z Jarovnic. Táto knižka o ľudských vzťahoch, o porozumení a tolerancii v slovenskom a maďarskom jazyku bola distribuovaná prostredníctvom odborov školstva, mládeže a telesnej kultúry okresných úradov v SR do 367 materských škôl, 1560 základných škôl, ďalej do centier výchovnej a psychologickéj prevencie, pedagogicko-psychologických poradní a centier voľného času.

Predmetná knižka bola slávnostne prezentovaná dňa 5. apríla 2002 v Štátnom divadle v Košiciach počas oficiálnej návštevy kráľa Carla XVI. Gustafa a kráľovnej Silvie. Počas tejto akcie sa uskutočnil seminár pre učiteľov, kde Katedra rómskej kultúry Univerzity Konštantína filozofa v Nitre prezentovala metodiku práce s literárnym textom.

b) programy na riešenie problematiky školopovinných detí neúspešných azylantov v rámci migrácie do krajín Západnej Európy

Hlavne v rokoch 1998 až 2001 nastala vlna odchodu rómskych rodín do krajín západnej Európy. Od roku 2000 MŠ SR v spolupráci s Medzinárodnou organizáciou pre migráciu IOM rieši problémy pri opätovnom zaradovaní školopovinných žiakov neúspešných azylantov pri návrate do SR do základných škôl. Popritom sa od roku 2000 rozbehli projekty v súlade s Koncepciou výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov, a to „Spolupráca rómskych rodín a škôl v oblasti výchovy, vzdelávania a komunikácie“. Cieľovými skupinami sú žiaci ZŠ vo veku od 6-15 rokov, rodičia, detí a učiteľia týchto detí. Základným cieľom programu je vzbudiť u rómskych rodičov záujem o výchovu a vzdelávanie ich detí prostredníctvom seminárov o využívaní motivačných učebných pomôcok, a tým aj pozitívne usmerniť rodinnú komunikáciu o škole a o vyučovaní, resp. zlepšiť spoluprácu rodiny a školy v oblasti výchovy a vzdelávania. V roku 2003 bolo do tohto projektu zapojených 5 ZŠ v košickom kraji, kde bol najväčší migračný nápor. Tejto aktivity sa zúčastnilo 170 žiakov, 125 rodičov a 41 učiteľov.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že pri realizácii akýchkoľvek projektov alebo programov sa len veľmi ťažko prekonáva komunikačná bariéra a nedôverčivosť Rómov.

Predkladáme relevantné názory:

- rodičov: obohatenie poznatkov v predmetoch matematika, slovenský jazyk (čítanie), potom nasledovali predmety: prvouka, cudzí jazyk, prírodopis, dejepis, vlastiveda, učenie s počítačom. Zaujímavý námet bol: ďalšie vzdelávanie pre rodičov aj od starých rodičov a od skúsených ľudí.
- učiteľov: pokračovať v takýchto seminároch, poskytnúť ďalšie učebné pomôcky na rôzne predmety a prácu s nimi, pociťujú najväčšiu potrebu obohatenia poznatkov o rómskej histórii a kultúre, ďalšie nové metódy pre vzdelávanie rómskych žiakov, ich aktivizácia, zlepšenie komunikácie. Na otázku: „Akú pomoc by ste potrebovali pre Vašu prácu?“ učiteľia odpovedali v takomto poradí:
 - ďalšie učebné pomôcky, pracovné zošity
 - viac finančných prostriedkov
 - viac uznania a ocenenia náročnej a zodpovednej práce učiteľov
 - pomoc rodičov v domácom prostredí.

- žiakov: uvedomujú si význam vzdelania a želajú si zväčša zamestnania, ktorého podmienkou je SOU alebo nejaká stredná škola. Priznávajú však, že niekedy im učenie ide ťažko a že látke nerozumejú, že vyvíjajú málo úsilia na získania vzdelania.

Článok 13

1. V rámci svojho vzdelávacieho systému strany budú uznávať, že osoby patriace k národnostnej menšine majú právo na zriaďovanie a prevádzku vlastných súkromných zariadení pre vzdelávanie a odbornú prípravu.

2. Z uplatňovania tohto práva nevyplývajú pre strany žiadne finančné záväzky.

Pravidlá pre uplatňovanie uvedeného práva sa v sledovanom období nezmenili.

Článok 14

1. Strany sa zaväzujú uznávať, že každá osoba patriaca k národnostnej menšine má právo učiť sa jazyk svojej menšiny.

2. V oblastiach, ktoré tradične alebo vo významnom počte obývajú osoby patriace k národnostným menšinám strany sa budú, v prípade dostatočného záujmu, usilovať zabezpečiť podľa možností v rámci svojho vzdelávacieho systému, aby osoby patriace k týmto menšinám mali primerané možnosti na výučbu jazyka ich menšiny alebo výučbu v tomto jazyku.

3. Ustanovenie odstavca 2 tohto článku sa bude vykonávať bez ujmy na výučbe štátneho jazyka alebo na vyučovaní v tomto jazyku.

V oblasti národnostného školstva boli prijaté nasledujúce opatrenia:

- vedenie dvojazyčnej pedagogickej dokumentácie v školách s vyučovacím jazykom národností a vydávanie dvojazyčných vysvedčení;
- prijímacia skúška na stredné školy pre žiaka zo základnej školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín na štúdium s vyučovacím jazykom slovenským, ktorá sa koná z predmetu slovenský jazyk a literatúra v rozsahu učiva učebných osnov základnej školy, ktorú navštevuje a z ďalšieho profilového predmetu v jazyku, v akom si ho na základnej škole osvojoval;
- zavedenie nultého ročníka základnej školy do školského výchovno-vzdelávacieho systému a zriadenie profesie asistenta učiteľa ako pedagogického zamestnanca, ktorý ovplyvňuje školskú úspešnosť detí a žiakov zo sociálne a výchovne menej podnetného prostredia v materskej škole, základnej a špeciálnej základnej škole;
- prechod niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky v oblasti školstva s účinnosťou od 1. júla 2002.

Vychádzajúc z Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 až 20 rokov, schváleného vládou SR (uznesenie vlády SR č. 1193 zo dňa 19. 12. 2001) a Výborom NR SR pre vzdelanie, vedu, mládež a šport (uznesenie č. 368 zo dňa 7. mája 2002) sa bude postupne realizovať reforma vzdelávania na základných a stredných školách.

V zmysle Programového vyhlásenia vlády SR (november 2002) v rezorte školstva vláda SR deklarovala záujem venovať sa hlavne vo vzťahu k problematike národnostného školstva:

- prijatiu nového školského zákona o výchove a vzdelávaní,
- vytvoreniu univerzity pre vysokoškolskú prípravu občanov maďarskej národnosti na preklopenie rozdielu vo vzdelanostnej úrovni a štruktúre,
- zabezpečení možnosti výberu vyučovania v materinskom jazyku pre rusínsku a rómsku menšinu,
- doriešení financovania verejného školstva,
- otvorenosti školského systému – rovnoprávnosti vzniku a rozvoja cirkevných a súkromných škôl,
- aprobačnému posilneniu vysokoškolskej prípravy pedagógov príslušníkov národností v materinskom jazyku.

Vláda SR sa vo svojom programovom vyhlásení z roku 2002 zaviazala v prvom roku volebného obdobia vytvoriť univerzitu pre vysokoškolskú prípravu občanov maďarskej národnosti. Na základe návrhu vlády SR prijala NR SR v októbri 2003 zákon č. 465/2003 Z. z. o zriadení Univerzity J. Selyeho v Komárne. Univerzita J. Selyeho, ktorá vznikla 1. januára 2004 je univerzitná verejná vysoká škola, ktorá bude vzdelávať predovšetkým budúcich ekonómov, manažérov, informatikov na Ekonomickej fakulte, ďalej učiteľov základných a stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským na Pedagogickej fakulte a teológov a katechétov Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku na Reformovanej teologickej fakulte. Univerzita bude vzdelávať študentov prevažne v maďarskom jazyku, pričom má klásť veľký dôraz aj na to, aby jej absolventi ovládali odbornú terminológiu nielen v maďarskom jazyku, ale aj v jazyku slovenskom, anglickom alebo aj v iných európskych jazykoch. Predpokladá sa, že univerzita začne výučbu k 1. septembru 2004.

V prílohe č. 14 uvádzame prehľad škôl a školských zariadení s vyučovaním jazykov národností v školskom roku 2003/2004. V tomto prehľade nie sú zahrnuté základné školy s vyučovaním tých jazykov, kde sa materinský jazyk a literatúra národností vyučuje ako predmet a všetky ostatné predmety v zmysle učebných plánov sa vyučujú v slovenskom jazyku. Do štatistického spracovania sú zahrnuté pod školami s vyučovacím jazykom slovenským.

Článok 15

Strany musia vytvárať podmienky potrebné na efektívnu účasť osôb patriacich k národnostným menšinám na kultúrnom, spoločenskom a ekonomickom živote, ako aj na verejných záležitostiach, najmä na tých, ktoré sa ich týkajú.

Právne predpisy vytvárajúce podmienky na účasť osôb patriacich k národnostným menšinám na verejných záležitostiach v hodnotenom období zostali nezmenené. V roku 2002 sa uskutočnili voľby do Národnej rady Slovenskej republiky a do orgánov samosprávy obcí. Z výsledkov volieb do Národnej rady Slovenskej republiky a do orgánov samosprávy obcí vyplýva, že sa zvýšil počet zástupcov príslušníkov národnostných menšín v týchto orgánoch.

Podľa výsledkov volieb do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2002 Strana maďarskej koalície získala v parlamente 13,3 % zastúpenie, t. j. 20 poslaneckých mandátov. Vo vedení parlamentu vykonávajú zástupcovia Strany maďarskej koalície funkcie

- podpredsedu Národnej rady Slovenskej republiky,
- predsedu výboru pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien,

- predsedu výboru pre financie, rozpočet a menu,
- podpredsedu mandátového a imunitného výboru,
- podpredsedu osobitného výboru na kontrolu Slovenskej informačnej služby,
- podpredsedu výboru pre európsku integráciu,
- podpredsedu výboru pre pôdohospodárstvo,
- podpredsedu výboru pre sociálne veci a bývanie.

Ostatní poslanci sú zastúpení v ďalších parlamentných výboroch.

Na základe výsledkov koaličných rokovaní po parlamentných voľbách roku 2002 vo vláde Slovenskej republiky zástupcovia Strany maďarskej koalície vykonávajú funkciu podpredsedu pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny, funkciu ministra životného prostredia, funkciu ministra pôdohospodárstva, funkciu ministra výstavby a regionálneho rozvoja a obsadili 6 miest štátnych tajomníkov ministerstiev.

Vo voľbách do orgánov samosprávy obcí v roku 2002 získali zástupcovia národnostných menšín 238 funkcií starostov obcí, z toho kandidujúci za Stranu maďarskej koalície 233, za Stranu maďarských socialistov 1 kandidujúci, za Rómsku občiansku iniciatívu SR boli zvolení 3 starostovia obcí a za Stranu rómskej koalície v Slovenskej republike 1 starosta obce.

Za poslancov do obecných zastupiteľstiev bolo zvolených 2 138 zástupcov národnostných menšín, z toho 2 050 poslancov za Stranu maďarskej koalície, 2 poslanci za Maďarskú federalistickú stranu, 2 poslanci za Stranu maďarských socialistov, 66 poslancov za Rómsku občiansku iniciatívu v SR, 1 poslanec za Politické hnutie Rómov na Slovensku, 5 poslancov za Rómsku občiansku jednotu Slovenskej republiky, 2 poslanci za Stranu Rómov Slovenska a 10 poslancov za Stranu rómskej koalície v Slovenskej republike.

Ďalší zástupcovia národnostných menšín boli za starostov obcí a poslancov zastupiteľstiev zvolení ako kandidáti iných politických zoskupení.

V Slovenskej republike sa v roku 2001 konali prvýkrát voľby do orgánov samosprávnych krajov – predsedov samosprávnych krajov a poslancov zastupiteľstiev samosprávnych krajov. Podľa výsledkov týchto volieb bol za predsedu jedného samosprávneho kraja zvolený kandidát koalície piatich politických strán a politických hnutí, v ktorej je zastúpená aj Strana maďarskej koalície. Za Stranu maďarskej koalície bolo do zastupiteľstiev samosprávnych krajov zvolených 60 kandidátov. Ďalší zástupcovia boli zvolení za poslancov zastupiteľstiev ako kandidáti koalícií rôznych politických zoskupení.

Ako poradný orgán vlády naďalej pôsobí Rada vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny, v ktorej sú zastúpení reprezentanti všetkých národnostných menšín žijúcich v Slovenskej republike.

Článok 16

Strany sa zdržia opatrení, ktorými by sa zmenil pomer obyvateľstva v oblastiach obývaných osobami patriacimi k národnostným menšinám a ktoré majú za cieľ obmedzovať práva a slobody vyplývajúce zo zásad zakotvených v tomto rámcovom dohovore.

V hodnotenom období neboli prijaté právne predpisy ani opatrenia, ktorými by sa zmenil pomer obyvateľstva v oblastiach obývaných osobami patriacimi k národnostným menšinám.

Nadalej je platný zákon č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, v ktorého rámci samosprávnymi územnými celkami Slovenskej republiky sú obce a vyššie územné celky. Správnymi celkami Slovenskej republiky je 8 krajov a 79 okresov, ktoré sú územnými obvody na výkon pôsobnosti orgánov štátu.

Oblasť verejnej správy Slovenskej republiky je doplnená zákonom č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) v znení neskorších predpisov. Podľa uvedeného zákona bolo zriadených 8 samosprávnych krajov. Územný obvod samosprávneho kraja je zhodný s územným obvodom kraja (zriadeného podľa citovaného zákona č. 221/1996 Z. z.).

Tak ako platná právna úprava zákona z roku 1996 ani citovaný zákon o samosprávnych krajoch neovplyvnil a nezmenil pomer obyvateľstva v oblastiach, ktoré má na zreteli článok 16 rámcového dohovoru proti stavu z roku 1996.

Článok 17

1. Strany sa zaväzujú, že nebudú zasahovať do práva osôb patriacich k národnostným menšinám vytvárať a udržiavať voľné a pokojné cezhraničné kontakty s osobami, ktoré v súlade so zákonom žijú v iných štátoch, najmä v tých, s ktorými majú spoločnú etnickú, kultúrnu, jazykovú alebo náboženskú identitu alebo spoločné kultúrne dedičstvo.

2. Strany sa zaväzujú, že nebudú zasahovať do práva osôb patriacich k národnostným menšinám zúčastňovať sa na činnostiach mimovládnych organizácií tak na národnej, ako aj medzinárodnej úrovni.

Za hodnotené obdobie nedošlo k legislatívnym zmenám v tejto oblasti, ktoré by zasahovali, resp. obmedzovali práva osôb patriacich k národnostným menšinám v možnosti ich cezhraničných kontaktov najmä s osobami žijúcimi v iných štátoch, ktoré majú spoločnú etnickú, kultúrnu, jazykovú alebo náboženskú identitu.

Cezhraničná spolupráca v podmienkach Slovenskej republiky sa stala jedným z najdôležitejších atribútov rozvoja regiónov v Slovenskej republike a v rámci strednej Európy. Konkrétne výsledky práce euroregiónov, medzivládnych komisií pre cezhraničnú spoluprácu, obchodných komôr a tretieho sektora, založených v súčinnosti s krajinami susediacimi so Slovenskou republikou posúvajú túto spoluprácu na kvalitatívne vyššiu úroveň. Na základe takýchto zoskupení mnoho aktivít miest, obcí a miestnej štátnej správy bolo úspešne organizovaných v ekonomickej, sociálnej, právnej, vedeckej, kultúrnej, ale aj v ďalších oblastiach. Patrí k nim napr. otváranie väčšieho počtu hraničných priechodov a zjednodušovanie prechodu hranice, zlepšovanie dopravy, ochrany životného prostredia a pod. Čo nemožno vyčíslit' žiadnymi peniazmi, to sú kvalitné medziľudské vzťahy, ktoré vznikli a vznikajú vďaka cezhraničnej spolupráci, ktorá neslúži iba príslušníkom konkrétnej národnostnej menšiny žijúcej v prihraničných oblastiach, ale je na prospech všetkých obyvateľov žijúcich na týchto územiach.

Z najvýznamnejších medzinárodných združení, ktoré vyvíjajú činnosť v tejto oblasti sú Karpatský euroregión, Euroregión Tatry, Euroregión Pomoravie, Euroregión Beskydy, Euroregión Bílé – Biele Beskydy, Región Biele Karpaty, Euroregión Váh – Dunaj – Ipel', Euroregión Neogradiensis, Euroregión Slaná – Rimava, Euroregión Podunajského trojspolku a združenie Euroregión Kras.

Článok 18

1. Tam, kde to je potrebné, strany sa budú usilovať uzatvárať dvojstranné a viacstranné dohody s inými štátmi, predovšetkým susednými, s cieľom zabezpečiť ochranu osôb patriacich k národnostným menšinám, ktorých sa to týka.

2. Tam, kde je to vhodné, budú strany prijímať opatrenia na podporu cezhraničnej spolupráce.

V sledovanom období bolo dôležité uzavretie dlhší čas chýbajúcej **Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o spolupráci v oblasti kultúry, školstva, vedy, športu a mládeže** (príloha č. 15), podpísanej dňa 16.1.2003.

Mimoriadny význam a zrejme aj všeobecnejší dosah pre upevnenie platných medzinárodnoprávných štandardov v oblasti podpory národnostných menšín má **Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry** (príloha č. 16), podpísaná ministrami zahraničných vecí SR a MR dňa 12.12.2003 v Bruseli (platnosť nadobudla 13.2.2004).

Podrobné informácie o vývoji v oblasti bilaterálnej spolupráce a vzťahov s Maďarskom sú uvedené v odpovedi na 3. otázku dotazníka poradného výboru.

**Informácie k dotazníku poradného výboru k druhej správe o implementácii
Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín
v Slovenskej republike**

1. Aký je najnovší vývoj v súvislosti s možným prijatím zákona o postavení národnostných menšín, ktorý bol spomenutý v PVV SR?

Návrh zákona o národnostných menšinách bol zahrnutý do Plánu legislatívnych úloh vlády na rok 2003, ktorý mal predložiť na rokovanie vlády minister kultúry v decembri, avšak po dohode s podpredsedom vlády pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny požiadal o zmenu gestora a zmenu termínu s odôvodnením, že problematika je širšia než oblasť kultúry, a preto vyžaduje komplexné riešenie. Uznesením č. 1182 z 10. decembra 2003 vláda súhlasila s týmto návrhom. Na základe tohto uznesenia a Plánu legislatívnych úloh vlády na rok 2004 návrh zákona o národnostných menšinách má predložiť na rokovanie vlády podpredseda vlády pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny v decembri 2004.

2. Uveďte informácie o vyšetrowaní týkajúcom sa údajných násilných alebo vynútených sterilizácií rómskych žien a o iných opatreniach zameraných na vyriešenie tohto problému, prijatých kompetentnými orgánmi.

V trestnej veci údajného nezákonného sterilizovania rómskych žien podala generálna riaditeľka Sekcie ľudských práv a menšín Úradu vlády SR, na príkaz podpredsedu vlády SR pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny, trestné oznámenie proti neznámym páchatelom pre podozrenie zo spáchania trestného činu ublíženia na zdraví podľa §221 až 224 Trestného zákona. Trestné oznámenie bolo podané, lebo zistené skutočnosti nasvedčovali tomu, že v presne nezistenom čase od roku 1999 až doposiaľ na gynekologicko-pôrodníckom oddelení Nemocnice s poliklinikou v Krompachoch, okr. Spišská Nová Ves podľa poškodených Ingrid Giňovej, nar. 20.2.1983, a Renáty Horváthovej, nar. 7.1.1972 vykonali na nich počas pôrodu doposiaľ nezistení lekári uvedeného zariadenia bez ich súhlasu lekársky zákrok – sterilizáciu.

Vyšetrovateľ Krajského úradu vyšetrowania PZ Košice dňa 31. 1. 2003 prekvalifikoval toto podanie a začal trestné stíhanie pre podozrenie z trestného činu genocídia podľa § 259 ods. 1 písm. b) Trestného zákona. Podľa odôvodnenia uznesenia okrem 2 prípadov nezákonnej a nedobrovoľnej sterilizácie rómskych žien totiž malo vzniknúť podozrenie aj z ďalších 26 takýchto sterilizácií, a to vo viacerých nemocniciach na východnom Slovensku.

Vo veci spolupráce bol ihneď dňa 3.2.2003 kontaktovaný rómsky aktivista a poradca ministra vnútra SR pán Mgr. Ladislav Fízik.

Vyšetrovanie vykonával vyšetrowateľ Krajského úradu justičnej polície PZ Košice.

Dňa 21.2.2003 sa uskutočnilo pracovné stretnutie s právnou konzultantkou Európskeho centra pre práva Rómov v Budepešti, ktorá uviedla, že Európske centrum pre práva Rómov v Budapešti uskutočnilo predbežný prieskum zameraný na zistenie výskytu násilných sterilizácií rómskych žien na Slovensku.

Minister vnútra Slovenskej republiky zriadil špecializovaný vyšetrowací tím, ktorého členmi boli vyšetrowatelia a kriminalisti. Sekcia štátneho dozoru a kontroly Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky zriadila kontrolnú skupinu z odborníkov v oblasti gynekológie a pôrodnictva, ktorá začala kontrolu chorobopisov za obdobie niekoľkých rokov

najprv v zdravotníckych zariadeniach Krompachy a Gelnica, ktoré sa v správe uvádzali. Kontrolu nad vyšetrovaním celej kauzy vykonával príslušný dozorujúci prokurátor a prokurátor Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky.

Trestné vyšetrovanie v kauze údajných nezákonných sterilizácií rómskych žien bolo uzavreté dňa 24. októbra 2003 a nepreukázalo páchanie genocídy na rómskej populácii v Slovenskej republike ako akt vládnej politiky. Základom pre toto rozhodnutie vyšetrovateľa boli, okrem iného, aj závery znaleckého posudku podané najprestížnejším ústavom tohto druhu v Slovenskej republike, Lekárskou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave. V júni 2003 boli Výboru NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien predložené výsledky kontroly skupiny zdravotníckych expertov. Ani táto inšpekčná kontrola nepreukázala páchanie genocídy, segregáciu či diskriminačné praktiky. Počas vyšetrovania nedošlo k zastrašovaniu údajne poškodených žien. Trestné stíhanie autoriek správy „Telo i duša“ (za šírenie poplašnej správy) sa nikdy nezačalo, návrh na jeho prípadné začatie Generálna prokuratúra Slovenskej republiky odmietla s odvolaním sa na právo na slobodu slova garantované aj Ústavou SR.

Vzhľadom na výsledky vyšetrovania neprebrala vláda Slovenskej republiky politickú zodpovednosť za vykonávanie údajných nezákonných sterilizácií. V Slovenskej republike nikdy neboli sterilizácie rómskych žien oficiálnou štátnou politikou, ani oficiálne vládou podporovanou praxou. Individuálne prípady žien, ktoré sa cítia poškodené, budú riešené na nezávislých súdoch. Ak sa preukáže vina nemocníc či konkrétnych lekárov, budú vyvozené prísne postihy vrátane kompenzácií pre obeť.

Vláda Slovenskej republiky priznáva, že hoci sa šetrením nepotvrdili závažné obvinenia obsiahnuté v správe „Telo i duša“, boli odkryté isté nedostatky v slovenskej zdravotníckej legislatíve a v niektorých prípadoch aj administratívne pochybenia lekárov a zdravotníckych zariadení pri získavaní informovaného súhlasu pacientiek so sterilizačným zákrokom (medicínska indikácia sterilizácie bola však vždy dodržaná).

Vláda Slovenskej republiky, vedomá si tohto faktu, schválila dňa 29. októbra 2003 „Správu o priebehu a vývoji podozrení z údajných násilných sterilizácií rómskych žien v Slovenskej republike a o prijatých krokoch a opatreniach“, ako aj stanovisko k tejto správe a súvisiace uznesenie, v ktorom poverila splnomocnenkyňu vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity a príslušné ministerstvá prijatím špecifických opatrení.

Stanovené úlohy sa vzťahujú predovšetkým na novelizáciu príslušnej zdravotníckej legislatívy (komplexná legislatívna úprava práva na nediskriminačný prístup ku zdravotnej starostlivosti; nová legislatívna úprava prístupu k zdravotnej dokumentácii; novelizácia právnych noriem týkajúcich sa zdravotnej starostlivosti s cieľom zakomponovania princípu dobrovoľného a informovaného súhlasu). V tomto zmysle bola pripravená a v septembri 2004 v Národnej rade SR prijatá novela zákona o zdravotnej starostlivosti, zahrňujúca aj novelizované znenie smernice o vykonávaní sterilizácií. Minister zdravotníctva bol poverený vyvozením zodpovednosti voči lekárom a zariadeniam, ktoré porušili platné predpisy a vykonaním hĺbkovej kontroly a analýzy všetkých zdravotníckych zariadení, zameranej na overenie obvinení z nedobrovoľných sterilizácií, identifikovanie diskriminačných praktík voči Rómom, ako aj na dodržiavanie postupov získavania dobrovoľného a informovaného súhlasu pacientiek. Ďalšie zadané úlohy súvisia s prehodnotením prístupu marginalizovaných skupín k zdravotnej starostlivosti a prehĺbením vzdelávania v oblasti ľudských práv medzi policajtmí, zdravotníckym personálom, ako aj zamestnancami inštitúcií verejnej správy.

Slovenská Republika si je plne vedomá závažnosti všetkých problémov, ktorým čelia príslušníci rómskej národnostnej menšiny žijúci na Slovensku. Riešenie týchto problémov sa stalo jednou z priorít politiky vlády Slovenskej republiky a jeho potreba bola

vyjadrená v Programovom vyhlásení vlády, prijatom po parlamentných voľbách v roku 1998 a tiež po posledných voľbách v roku 2002.

Napriek mimoriadnemu úsiliu vlády Slovenskej republiky zlepšiť životné podmienky Rómov na Slovensku, nie je v súčasnosti stále pomerne vysoké percento členov rómskej národnostnej menšiny na rovnakej úrovni ako väčšinová populácia. Vláda Slovenskej republiky preto pokladá za nutné pokračovať v uskutočňovaní opatrení v rôznych oblastiach s cieľom dosiahnutia rovnosti príležitostí. Základné tézy koncepcie politiky vlády Slovenskej republiky v integrácii rómskych komunít, prijaté v apríli 2003, predstavujú sériu konkrétnych krokov reflektujúcich uvedenú politickú vôľu. Princíp „dočasných vyrovnávacích opatrení“ sa stal nevyhnutným základom pre zlepšenie situácie Rómov v najcitlivejších oblastiach, vrátane zdravotnej starostlivosti – predovšetkým reprodukčného zdravia. S cieľom dosiahnutia *de facto* prístupu Rómov k zdravotnej starostlivosti stanovujú Základné tézy koncepcie politiky vlády Slovenskej republiky v integrácii rómskych komunít prijatie dočasných strednodobých (2003-2006) a dlhodobých (do roku 2010) vyrovnávacích opatrení spadajúcich do kompetencie Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky vrátane rozsiahlych programov zameraných na prevenciu všetkých foriem diskriminácie, rasizmu a intolerancie v zdravotnej starostlivosti a prijatie komplexného národného programu reprodukčného zdravia. Špeciálna pozornosť by mala byť venovaná práve ženám z marginalizovaných skupín.

3. Uved'te, prosím, informácie o najnovšom vývoji bilaterálnej spolupráce s Maďarskom, ako aj o vývoji súvisiacom s obsahom Zákona o Maďaroch žijúcich v susedných krajinách z roku 2001 a jeho účinkami v Slovenskej republike.

Zmluvný rámec a inštitucionálne zabezpečenie spolupráce

Bilaterálna spolupráca s Maďarskom sa realizuje na základe **Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou** podpísanej v Paríži 19. marca 1995.

Na základe Článku 5 Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou a Protokolu medzi Ministerstvom zahraničných vecí SR a Ministerstvom zahraničných vecí MR zo dňa 24. novembra 1998, ktorý vláda schválila 9. decembra 1998, bolo vytvorených 11 zmiešaných expertných komisií, medzi nimi aj **slovensko-maďarská zmiešaná komisia pre záležitosti menšín**.

Po parlamentných voľbách na Slovensku, ktoré sa konali 20. a 21. septembra 2002 slovenská časť tejto zmiešanej komisie bola novo konštituovaná. Zastúpenie v nej majú aj príslušníci maďarskej národnostnej menšiny žijúcej na Slovensku. Členom tejto komisie je aj splnomocnenec vlády SR pre zahraničných Slovákov.

Doteraz sa uskutočnili štyri spoločné zasadnutia slovenskej časti a maďarskej časti zmiešanej komisie pre záležitosti menšín. I. (ustanovujúce) zasadnutie sa uskutočnilo v Budapešti 8. februára 1999, II. v Bratislave 29. septembra 1999, III. opäť v Budapešti 23. februára 2000 a zatiaľ posledné, IV. zasadnutie sa uskutočnilo 5. júna 2003 v Bratislave.

Slovenská časť tejto zmiešanej komisie od svojho vzniku zasadala pravidelne a zaoberala sa hodnotením stavu plnenia odporúčaní zo spoločných zasadnutí slovenskej časti a maďarskej časti tejto zmiešanej komisie, ktoré tak slovenská vláda, ako aj maďarská vláda schválila svojimi uzneseniami a jednotlivým členom vlády bolo uložené vykonať opatrenia na ich realizáciu.

Dohoda medzi vládou SR a vládou MR o spolupráci v oblasti kultúry, školstva, vedy, športu a mládeže (príloha k správe č. 15), podpísaná dňa 16.1.2003, má všeobecný charakter, nie je orientovaná výlučne smerom k národnostným menšinám, ale tieto otázky rieši v rámci širšej spolupráce medzi oboma krajinami.

Dohoda sa opiera o základnú zmluvu z roku 1995 a odporúčania zmiešaných komisií. Je vedená o. i. aj úsilím zabezpečiť porovnateľné plnohodnotné zachovanie a rozvoj života maďarskej národnostnej menšiny v SR a slovenskej národnostnej menšiny v MR, pripisujúc osobitný význam vzájomne vyváženému uspokojovaniu duchovných, vzdelávacích a kultúrnych potrieb menšín.

Všetky ustanovenia dohody smerujú k rozvoju vzájomných vzťahov a porozumenia medzi oboma národmi bez ohľadu na to, či tieto opatrenia smerujú k príslušníkom slovenskej alebo maďarskej národnosti na území danej zmluvnej strany. V tomto kontexte treba pri jej hodnotení brať do úvahy všetky jej ustanovenia, nielen tie, ktoré obsahujú zmienku o menšinách. Spolupráci v oblasti kultúry a vzdelávania národnostných menšín sú venované čl. 8, 9, 10 a 11.

Dohoda medzi MR a SR v oblasti pamiatkovej starostlivosti – na stretnutí štátnych tajomníkov dňa 26. januára 2004 v Budapešti boli predložené návrhy na konkrétne projekty súvisiace s obnovou a rekonštrukciou kultúrnych pamiatok spolu s finančnými požiadavkami na jednotlivé projekty. Návrh Dohody slovensko-maďarskej spolupráce v oblasti pamiatkovej ochrany na rok 2004 je v pripomienkovom konaní.

Dohoda medzi vládou SR a MR o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry (príloha k správe č. 16) – p. ďalej informáciu k ZZM.

Zmiešaná komisia pre otázky kultúry a tlače vznikla na základe článku 1, ods.1) Protokolu medzi MZV SR a MZV MR o vytvorení mechanizmu slúžiacemu napomáhaniu plnenia Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi SR a MR, podpísaného 24. novembra 1998 v Bratislave. Zmiešaná komisia sa schádza striedavo v Bratislave a Budapešti. Doteraz sa uskutočnilo päť zasadnutí.

Medzi SR a MR prebieha pomerne intenzívna a úspešná **kultúrna výmena a spolupráca** na úrovni Ministerstva kultúry SR a Ministerstva kultúrneho dedičstva MR, ako aj na úrovni neštátnych kultúrnych ustanovizní.

V oblasti spadajúcej do pôsobnosti **Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR** je rozpracovaných alebo sa realizuje viacero projektov na podporu **cezhraničnej spolupráce** medzi SR a MR, najmä v rámci programu PHARE: Projekt SR 0102.01 – Rekonštrukcia cesty II/587 Plešivec – štátna hranica SR/MR, Projekt SR 0102.02 a Projekt 2002/000.603.02 – Spoločný fond malých projektov, Projekt 2002/000-603-01 – Ochrana životného prostredia a zachovania prírody v maďarsko-slovenských hraničných regiónoch prostredníctvom miestnych iniciatív.

Zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre otázky životného prostredia a ochrany prírody bola zriadená na základe Protokolu medzi MZV SR a MZV MR o vytvorení mechanizmu slúžiacemu napomáhaniu plnenia Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi SR a MR a zároveň aj na základe osobitnej Dohody medzi vládou SR a vládou MR o spolupráci v oblasti ochrany životného prostredia a ochrany prírody podpísanej v Bratislave 12. 2. 1999. Vychádzajúc zo zmluvy a dvojstrannej dohody o životnom prostredí boli kurčítym špecifickým otázkam životného prostredia zriadené pracovné orgány, konkrétne 9 pracovných skupín: ochrana zložiek životného prostredia a informatika; posudzovanie vplyvov na životné prostredie; bezpečnosť životného prostredia; ochrana prírody a krajiny; územné plánovanie, integrovaná regionálna politika; hospodárenie

s odpadom; hygiena životného prostredia; meteorológia; geológia a 2 odborné konzultačné fóra: vzdelávanie a formovanie ekologického vedomia a staré environmentálne záťaž.

Za uplynulé obdobie od r. 1999 sa uskutočnilo osem zasadnutí zmiešanej komisie, pričom činnosť pracovných skupín prešla značným kvalitatívnym vývojom. Spolupráca nespočíva len na výmene informácií a skúseností, ale na jej základe mohli byť identifikované a realizované urbanistické štúdie prihraničného regiónu, čo je základným a významným predpokladom pre následný hospodársky rozvoj prihraničného územia oboch strán. Významná pozornosť sa venuje cielenej ochrane prírodných hodnôt a využilo sa široké spektrum možností ich sprístupnenia pre širokú verejnosť prekračovaním hraníc na turistických chodníkoch, vydávajú sa dvojjazyčné publikácie informujúce o turisticky atraktívnych lokalitách.

O stave kvality životného prostredia oblasti ovzdušia a vôd v prihraničných regiónoch sa vydáva ročenka, budujú sa monitorovacie stanice kvality ovzdušia. V popredí však ostáva aj otázka bezpečnosti životného prostredia a obe strany robia všetky kroky hlavne na osobitnej zmluvnej báze, aby zabezpečili priebežnú výmenu dát z monitorovania rádioaktivity životného prostredia, výmenu informácií a dát v záujme predchádzania haváriám, informovaním o prevádzkach a činnostiach, ktoré by mohli mať potenciálny vplyv na životné prostredie druhej strany.

V rámci spolupráce s Maďarskom boli vypracované dokumenty: Slovník základných výrazov z územného a regionálneho plánovania, Urbanistická štúdia Novohrad – Salgótarján, metodika a návrh postupu Projektu územného a regionálneho rozvoja slovensko-maďarského prihraničného územia, metodika monitoringu prihraničnej spolupráce a informácia o systéme územného plánovania v podmienkach MR a SR.

Projekt územného a regionálneho rozvoja slovensko-maďarského prihraničného územia má predstavovať permanentne aktualizovaný spoločný dokument slúžiaci ako podklad pre vypracovanie jednotlivých projektov územného rozvoja. Spracovaná metodika mala za cieľ zosúladiť rozvojové zámery na oboch stranách a vytvoriť podmienky kooperácie, komunikácie a koordinácie pre trvalo udržateľný rozvoj územia.

Obchodná výmena vykazuje trvalý nárast, ako dokumentuje nasledujúci prehľad vzájomnej obchodnej výmeny medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou za obdobie rokov 1993 až 1.-7.2003

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	1.-7.03
Vývoz	247,6	365,7	390,9	403,4	430,7	467,3	457,8	577,3	678,9	783,7	589,9
Dovoz	84,5	110,8	193,2	221,9	242,3	318,2	265,1	268,3	377,0	450,5	397,0
Obrat	332,1	476,5	584,1	625,3	673,0	785,5	723	846	1.056	1.234	987,0
Saldo	163,1	254,9	197,7	181,5	188,4	149,1	193	309	302,0	333,0	193,0

Zdroj: MH SR, ŠU SR

Prijatie **Zákona o Maďaroch žijúcich v susedných krajinách** v roku 2001 vyvolalo v SR znepokojenie. MR napriek námietkam SR začala od januára 2002 s jeho čiastočným uplatňovaním na území SR. Národná rada SR vo februári 2002 vyhlásila, že s uplatňovaním účinkov zákona na území SR nesúhlasí a vyzvala parlament MR uviesť zákon do súladu s medzinárodným právom a s európskymi štandardmi ochrany národnostných menšín.

Až na základe kritických pripomienok medzinárodných inštitúcií (Rada Európy, Vysoký komisár OBSE pre národnostné menšiny, Európska únia) pristúpila MR k novelizácii

zákona. Keďže ani novelizácia nezohľadňovala všetky námietky SR voči tomuto zákonu, vláda SR v júni 2003 zopakovala pretrvávajúce námietky a vyzvala MR neuplatňovať tie ustanovenia zákona, ktoré majú mať účinky na území SR. Zároveň navrhla vláde MR riešiť v štandardnom bilaterálnom rámci (vzájomnou dohodou) niektoré z tých záležitostí, ktoré chcela maďarská strana riešiť jednostranným uplatňovaním svojho zákona. Výsledkom bilaterálnych rokovaní bola Dohoda medzi vládou SR a vládou MR o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry. Text dohody bol pripravený v rámci Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre záležitosti menšín a do prípravy boli zapojení aj zástupcovia slovenskej národnostnej menšiny v Maďarsku a maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku.

Dohoda medzi vládou SR a vládou MR o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry (príloha k správe č. 16) bola podpísaná v decembri 2003 a platnosť nadobudla vo februári 2004. Dohoda nadväzuje na základnú zmluvu medzi SR a MR z roku 1995 a na dohodu o spolupráci v oblasti kultúry, školstva, vedy, športu a mládeže podpísanú v januári 2003. Zohľadňuje tiež mnohostranné medzinárodné dokumenty upravujúce ochranu práv osôb patriacich k národnostným menšinám, najmä Rámcový dohovor Rady Európy na ochranu národnostných menšín z roku 1995.

Podstatou dohody je vzájomný súhlas s tým, že každá zmluvná strana môže podporovať svoju príbuzenskú menšinu žijúcu na území druhej zmluvnej strany za dohodnutých podmienok. Podpora bude zameraná na vzdelávací proces v školských a vzdelávacích inštitúciách, teda nebude poskytovaná individuálne jednotlivým osobám. Podpora má prispievať k „zachovaniu a rozvoju kultúrnej a jazykovej identity osôb patriacich k národnostným menšinám“. Realizácia dohody je zverená nadáciám – v SR Nadácii Pétra Pázmánya a v MR nadácii Zväz Slovákov v MR – pričom plnenie účelu dohody bude raz ročne posudzovať Zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre záležitosti menšín.

Uzavretie dohody bolo potvrdením, že mechanizmus spolupráce vytvorený Zmluvou o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou z roku 1995 poskytuje všetky potrebné predpoklady na to, aby sa obe strany konštruktívne dohodli na opatreniach na podporu jazyka a kultúry národnostných menšín v duchu medzinárodného práva a dobrej susedskej spolupráce.

4. Aký bol dosah účasti národnostných menšín pri uplatňovaní legislatívy z roku 2001, týkajúcej sa vyšších územných celkov?

Oblasť verejnej správy v Slovenskej republike bola v roku 2001 doplnená zákonom č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch), ktorý nadobudol účinnosť dňom vykonania volieb do orgánov samosprávnych krajov v roku 2001, ktoré sa uskutočnili v dňoch 1. 12. 2001 a 15. 12. 2001. Tým bolo naplnené ustanovenie článku 64 Štvrtej hlavy Ústavy SR, podľa ktorého základom územnej samosprávy je obec. Územnú samosprávu tvorí obec a vyšší územný celok.

Podľa zákona č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov bolo zriadených 8 samosprávnych krajov, pričom územný obvod samosprávneho kraja je zhodný s územným obvodom kraja zriadeného podľa zákona č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Na príprave a tvorbe zákona ako aj v rámci pripomienkového konania sa zúčastňovali zástupcovia národnostných menšín najmä prostredníctvom svojich poslancov zastúpených v Národnej rade SR. Zákonom nebolo zmenené územné členenie Slovenskej republiky

usporiadané zákonom č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Jednoznačne možno konštatovať, že zákon o samosprávnych krajoch nemal dosah na zmenu pomeru obyvateľstva v oblastiach, ktoré sú obývané občanmi SR, hlásiacimi sa k jednotlivým národnostným menšinám, oproti stavu z roku 1996.

Zastúpenie národnostných menšín v orgánoch verejnej správy všetkých stupňov je uvedené v správe – v informácii k článku 15 rámcového dohovoru.

5. Uvedte, prosím, informáciu o výsledkoch práce úradu verejného ochrancu práv, týkajúce sa ochrany národnostných menšín.

Kancelária verejného ochrancu práv postupuje pri vybavovaní podnetov podľa § 5 ods. 1 zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín. V súlade s ustanovením § 11 ods. 2 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov, vybavuje Kancelária verejného ochrancu práv na žiadosť podávateľa cudzojazyčné podnety zabezpečením kalkového tlmočenia priamo v kancelárii. Uvedenú možnosť využili podávatelia podnetov do súčasnej doby v dvoch prípadoch. V doterajšej praxi Kancelária verejného ochrancu práv nezaznamenala žiadosť na dodatočné poskytnutie odpovede aj v menšinovom jazyku. Kancelária zaznamenala jeden prípad, kedy podnet bol podaný v slovenskom jazyku a na žiadosť podávateľa o osobné stretnutie s právnikom bolo zabezpečené tlmočenie do maďarského jazyka.

6. Existujú snahy oddelovať Rómov od ostatných v školských zariadeniach, zdravotníckych a iných verejných zariadeniach? Ak áno, akým spôsobom kompetentné orgány reagujú na tieto prípady a ako ich monitorujú?

Rómska národnostná menšina v SR

Podľa sčítania ľudu, domov a bytov k 3.3.1991 sa k rómskej národnostnej menšine prihlásilo 75 802 občanov SR (1,4 %), a v roku 2001 – 89 920.

Väčšina etnických Rómov sa k rómskej národnosti nehlási a volí si inú národnosť. Zaujímavá je skutočnosť, že rómsky materinský jazyk uviedlo 99 448 občanov SR, pričom sa prihlásili k národnosti:

slovenskej	maďarskej	rómskej	českej	ukrajinskej	rusínskej	ostatnej
37 803	2 018	59 174	89	19	17	327

Vzdelanostná úroveň rómskej národnostnej menšiny v SR

V rámci sčítania obyvateľov, domov a bytov, či už v roku 1991 alebo 2001 boli spracované údaje aj o obyvateľstve bývajúcim v SR podľa národnosti a podľa najvyššieho dokončeného vzdelania.

Školské vzdelanie - rómska národnosť	1991	2001
1. základné (vrátane nedokončeného)	32 931	40 831

2. učňovské (bez maturity)	3 468	5 925
3. odborné	260	1 017
4. úplné stredné spolu	363	1 088
v tom: učňovské	57	378
odborné	239	508
všeobecné	67	202
5. vysokoškolské	56	174
6. bez školského vzdelania	4 579	1 963
7. bez údajov o školskom vzdelaní	1 287	2 204
8. deti do 16 rokov	32 858	36 718
Spolu	75 802	89 920

Štatistické údaje *nevystihujú* skutočný počet občanov SR rómskeho pôvodu. Počet Rómov v SR sa odhaduje na 380 000, pričom podiel detí do 14 rokov je 43,6%. Najväčšia pôrodnosť je v kategórii 15-19-ročných rómskych žien (Zdroj: Demografická charakteristika rómskej populácie v SR, INFOSTAT, Výskumné demografické centrum, Bratislava, júl 2001)

Rómovia žijú nerovnomerne na celom území SR. Veľké rozdiely sú v koncentrácii v jednotlivých regiónoch. V SR bolo k 31.12.2000 evidovaných 620 rómskych osád, pričom na území niektorých obcí sa nachádza aj viac osád. (Údaje sú spracované na základe ročného výkazu o obytných zoskupeniach na nízkom socio-kultúrnom stupni ku koncu roku 2000. Zdroj: internetová stránka Úradu vlády SR.)

Podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov najväčšia koncentrácia občanov SR hlásiacich sa k rómskej národnosti, t. j. je v prešovskom kraji, kde sa z celkového počtu 789 968 obyvateľov hlási k rómskej národnosti 31 653 obyvateľov. V prešovskom kraji je evidovaných 250 rómskych osád.

Analytický rozbor siete škôl (MŠ, ZŠ a ŠZŠ) v obciach a rómskych osadách na príklade okresu Prešov:

Okres tvorí 91 obcí a v rámci okresu je evidovaných 34 rómskych osád. Školstvo tvorí 93 materských škôl z toho 67 MŠ je v obciach (nie v mestách), 79 ZŠ z toho 57 v obciach, pričom 34 ZŠ je s ročníkmi 1.-9., 9 ŠZŠ pre žiakov s mentálnym postihnutím z toho 4 sa nachádzajú v obciach.

Zo 14 obcí v okrese, v ktorých sa nachádzajú rómske osady, nie je:

- v 2 obciach žiadna MŠ, ZŠ alebo ŠZŠ
- v 4 obciach je len ZŠ s ročníkmi 1.-4.
- v 3 obciach je len MŠ a ŠZŠ
- v 5 obciach je len MŠ
- v 1 obci bez rómskej osady sa nachádza len špeciálna základná škola.

Vyhodnotenie údajov o výchove a vzdelávaní rómskych detí a žiakov

V zmysle uznesenia vlády SR č.294/2000 bolo Metodicko-pedagogické centrum v Prešove poverené realizáciou rezortného výskumu o postavení rómskeho dieťaťa a žiaka v školskom výchovno-vzdelávacom systéme. Hlavným cieľom takto širšie koncipovaného rezortného výskumu bolo zmapovanie skutočného stavu problémov detí a žiakov rómskeho pôvodu v oblasti výchovy a vzdelávania, zistenie reálneho počtu rómskych detí a žiakov v konkrétnych lokalitách a súvisiacich problémov z hľadiska sociálneho, demografického, vzdelávacieho, trestnoprávneho, kultúrneho. Údaje sú spracované za školský rok 2000/2001.

Z celkového počtu 79 okresov v SR, podkladové materiály pre realizáciu prieskumu poskytlo 73 OÚ OŠMaTK, čo predstavuje 92,41 % návratnosť.

Mieru segregácie vo vzdelávaní ovplyvňuje viacero faktorov a súvisí aj s demografickým zložením obyvateľstva v jednotlivých lokalitách SR.

- Z celkového počtu 154 232 detí v MŠ bolo 4 391 rómskych, čo predstavuje 3,41 % z celkovej populácie navštevujúcich MŠ. V 82 MŠ je percentuálne zastúpenie rómskych detí od 50 do 100%. 31 MŠ navštevujú iba rómske deti. V 1 631 MŠ je zastúpenie rómskych detí od 0,1 až do 100%.
- V ZŠ 576 331 žiakov z toho 47 701 rómskych, čo predstavuje 8,28 % z celkovej populácie navštevujúcich ZŠ. V 178 ZŠ je percentuálne zastúpenie rómskych žiakov od 50 do 100 %. 44 ZŠ navštevujú iba rómski žiaci. V 1 087 ZŠ je zastúpenie rómskych žiakov od 0,1 –až do 100 %.

Zastúpenie rómskych detí a žiakov v krajoch:

Kraj	v MŠ v %	v ZŠ v %
Bratislavský	2,09	2,96
Trnavský	1,67	3,23
Trenčiansky	0,20	0,53
Nitriansky	1,34	2,78
Žilinský	0,48	1,09
Banskobystrický	6,76	14,19
Košický	7,07	19,24
Prešovský	5,39	14,49
SR	3,41	8,28

Predškolská príprava a úspešnosť rómskych žiakov v ZŠ

Na základe údajov získaných z OÚ OŠMaTK v rámci SR je možné konštatovať, že každoročne klesá celkový počet žiakov, ale rastie počet žiakov rómskej národnostnej menšiny, ktorí začínajú plniť povinnú školskú dochádzku. Percentuálne zastúpenie rómskych žiakov, ktorí navštevujú MŠ pred začatím plnenia povinnej školskej dochádzky, je 5,35%, percentuálne zastúpenie rómskych žiakov, ktorí plnia prvý rok povinnej školskej dochádzky je 11,12%. Podľa výsledkov výskumu medziročný nárast žiakov z radov rómskej národnostnej menšiny, ktorí plnia povinnú školskú dochádzku, je za posledné štyri roky v priemere 6%. Za predpokladu, že tento nárast sa nezmení, do prvých ročníkov by malo nastúpiť cca 6460 rómskych žiakov. Vychádzajúc z týchto skutočností možno predpokladať, že zaškolenosť rómskych detí v materských školách je približne 25%. (Vyhodnotenie prieskumu o postavení rómskeho dieťaťa a žiaka vo výchovno-vzdelávacom systéme SR, s.16. Vydavateľ, Bratislava, rok).

Dôsledok 5,35 % zastúpenia rómskych žiakov pred začatím plnenia povinnej školskej dochádzky je to, že z 70 476 žiakov 1. ročníka základnej školy v SR neprospelelo 3 491 žiakov, t. j. 4,89%. Z uvedeného počtu neprosievajúcich žiakov bolo 2 482 zo sociálne znevýhodneného a rodinne zanedbaného prostredia, t. j. 71,94%.

Zároveň z celkového počtu žiakov v ZŠ vo všetkých ročníkoch neprospešlo 2,44% žiakov. Z tohto celkového počtu je 59,01% neprosievajúcich zo sociálne znevýhodneného a rodinne zanedbaného prostredia. (Údaje boli získané z Výkazov o prospechu žiakov na ZŠ podľa stavu k 31.8.2001 z ÚIPŠ.)

Desiaty rok plnenia povinnej školskej dochádzky v ZŠ navštevuje 3 086 žiakov, z toho 1 827 je rómskych.

Cieľom výskumov a zberu štatistických údajov bolo zistiť príčiny neúspešnosti rómskych žiakov v prvom ročníku a potvrdiť tak hypotézu, že jedným z rozhodujúcich faktorov je nízka zaškolenosť rómskych detí v materskej škole. Pri hľadaní východísk z tejto situácie, keďže ešte nie je zavedené povinné zaškolenie päťročných detí, ktoré predpokladá aj projekt Milénium, „Je potrebné zaviesť postupne povinný posledný rok predškolskej výchovy a vzdelávania pred vstupom dieťaťa do základnej školy.“ (Milénium, s.47. Vydavateľ, Bratislava, rok).

Nultý ročník základnej školy okrem iných pozitívnych aspektov, umožňuje dlhodobé sledovanie dieťaťa, zlepšuje možnosť jeho diagnostiky, ktorej absencia často viedla k umiestneniu dieťaťa do špeciálnej základnej školy, aj keď okrem sociálnej zanedbanosti neboli iné dôvody.

MŠ SR vo februári 2002 spracovalo analýzu úspešnosti žiakov zaradených do nultých ročníkov základnej školy od školského roku 1992/1993 do školského roku 2000/2001. Podklady dodali príslušné odbory školstva, mládeže a telesnej kultúry okresných úradov.

Prehľad počtu žiakov zaradených do nultých ročníkov základnej školy podľa jednotlivých školských rokov

Školský rok	Počet ZŠ	Počet tried	Počet žiakov	Priemerná naplnenosť tried
1992/1993	15 (1MŠ,1ŠZŠ)	18	251	13,94
1993/1994	5	7	88	12,57
1994/1995	18	20	271	13,55
1995/1996	17	19	238	12,52
1996/1997	51	56	688	12,28
1997/1998	74	89	1 220	13,70
1998/1999	50	64	807	12,60
1999/2000	70	89	1 178	13,23
2000/2001	61	85	1 057	12,43

V školskom roku 2000/2001 bolo v 23 okresoch 1057 žiakov zaradených do nultých ročníkov základných škôl. Z uvedeného počtu žiakov bolo

- 6-ročných žiakov 759
- 7-ročných žiakov 247
- viac ako 7-ročných žiakov 51
- 178 žiakov zaškolených v MŠ a nezískalo školskú spôsobilosť.

Vyhodnotenie úspešnosti žiakov v nultých ročníkoch ZŠ

Školský prospech v súčasnosti slúži ako jediný kvantitatívny údaj o školskej úspešnosti alebo neúspešnosti žiaka.

Z celkového počtu 4741 žiakov zaradených do nultých ročníkov základných škôl v jednotlivých školských rokoch, podľa dôsledne vypracovaných a obdržaných podkladov v súlade so štatistickými metódami spracovania bolo 1143 žiakov zaradených do základného súboru vyhodnotenia.

Do celkového výpočtu úspešnosti žiakov za sledované obdobie nebolo zahrnutých

- 112 odsťahovaných žiakov, t. j. 9,79 %,
- 2 žiaci z dôvodu úmrtia, t. j. 0,17 %,
- 5 žiakov z nezistených dôvodov odchodu zo školy, t. j. 0,43 %.

Z celkového počtu (1024 žiakov) zaradených do základného súboru štatistického spracovania bolo úspešných 686 žiakov, t. j. 66,99%. To znamená, že neopakovali ročník a zvládli učivo daného ročníka. Z uvedeného počtu úspešných žiakov bolo v priebehu nultého ročníka 40 žiakov, t. j. 5,83% preradených do bežnej triedy 1. ročníka základnej školy. Počas sledovaného obdobia nezávisle od obdobia zriadenia nultého ročníka príslušného školského roka bolo

- 186 žiakov preradených do špeciálnej základnej školy, t. j. 18,16 %,
- 110 žiakov opakovalo v priebehu hodnotenia ročníka, t. j. 10,74 %,
- 44 žiakov bolo nejednoznačných, čo tvorí 3,84 % interval spoľahlivosti výpočtu.

Školská dochádzka

V oblasti dochádzky rómskych žiakov je situácia nepriaznivá a konkrétne čísla z jednotlivých škôl svedčia o tom, že problém prospechu súvisí aj s dochádzkou do školy. Na vymeškaných hodinách sa rómski žiaci podieľajú 55 %, to znamená, že jeden rómsky žiak v priemere vymešká jeden mesiac vyučovania. Ešte vypuklejšia je situácia v oblasti neospravedlnených vyučovacích hodín, na ktorých sa Rómovia podieľajú až 94,5 %. Kým jeden nerómsky žiak vymešká v priemere jednu vyučovaciu hodinu ročne, rómsky žiak vymešká v priemere až jeden týždeň (30 hodín) bez ospravedlnenia.

Hodnotenie správania

Pri hodnotení správania údaje naznačujú, že u rómskych žiakov sa viac využívajú pokarhania a znížené známky, ako pochvaly.

	Pochvaly	Pokarhania a znížené známky
Spolu	4 413	2 841
Z toho Rómov	496 (11,24 %)	1 979 (69,66 %)

Učiteľ

Ďalším nezastupiteľným činiteľom v práci s rómskym žiakom je učiteľ, ktorý môže byť úspešný len vtedy, keď vie a najmä chce s ním pracovať, keď pozná a rozumie mentalite rómskeho dieťaťa a etnika. Tieto deti si vyžadujú oveľa viac lásky, porozumenia, trpezlivosti a viac podnetov na formovanie a upevňovanie ich sebedovetia, ako ostatná populácia.

Z celkového počtu pracovníkov škôl zapojených v prieskume je až 22,69 % nekvalifikovaných. Nepriaznivá situácia je na prvom stupni ZŠ, kde 1/3 učiteľov je nekvalifikovaných (32,28 %), čo má určite vplyv aj na kvalitu prípravy žiakov na I. stupni ZŠ.

Zdravotná starostlivosť

Každý občan Slovenskej republiky, teda aj príslušníci rómskeho etnika a iných minoritných skupín majú zabezpečené právo na najvyššie dosiahnuteľnú úroveň zdravia. Vzhľadom na to, že príslušníci rómskeho etnika z rozličných dôvodov svoje práva nevyužívajú dostatočne, **ministerstvo zdravotníctva** vypracovalo komplexný projekt, ktorý systematicky a komplexne zabezpečuje dostupnosť zdravotnej starostlivosti pre marginalizované rómske komunity vo vybraných a odľahlých lokalitách SR. Projekt je v súlade s prioritami vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám za rok 2002, stratégiou vlády SR na riešenie problémov rómskej komunity za rok 2001 a základnými tézami koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít (*prílohy č. 3 a 4*).

Dostupnosť zdravotnej starostlivosti je v platnej legislatíve na Slovensku daná obvodom systémom práce, pričom obvod je geograficky presne vymedzené územie pridelené do starostlivosti zdravotníckeho zariadenia. Zlepšenie systému dostupnosti zdravotnej starostlivosti pre marginalizované rómske komunity z periférnych osád v rámci komplexného projektu rezort zdravotníctva zabezpečuje v komplexnom projekte takto:

1. Preferuje stabilné zdravotné ambulancie v obciach a lokalitách s rómskymi komunitami, ak je to vhodné a účelné, cestou obnovy a rekonštrukcie vhodných (obecných) objektov v spolupráci s obcami;
2. Realizuje komunitárne sociálne projekty, v ktorých rómski terénni asistenti spolupracujú a fungujú ako mediátori medzi zdravotníckymi pracovníkmi primárneho kontaktu a príslušníkmi rómskeho etnika;
3. Lekári jednotlivých samostatných krajov vykonávajú metodický dohľad nad úrovňou poskytovania zdravotnej starostlivosti a kontrolujú efektívnosť a kvalitu výkonu činnosti primárnej ambulantnej sféry a špeciálnej ambulantnej sféry v uvedených regiónoch;
4. V niektorých oblastiach sa rozširuje sieť primárnej služby a špecializovaných služieb podľa potrieb s následným rozčlenením väčších obvodov s vysokým percentuálnym zastúpením rómskej populácie, čím sa zlepšuje dostupnosť poskytovania zdravotnej starostlivosti pre rómske obyvateľstvo;
5. Plánuje sa aj poskytnutie príspevku lekárom primárnej sféry zo zdrojov mimo rezortu zdravotníctva za sťažené podmienky v oblastiach s najvyšším počtom rómskych osád, keďže aktuálna legislatíva a ani zdravotné poisťovne neumožňujú selektívne zvýhodňovanie zdravotníkov pracujúcich v týchto oblastiach.

Vzhľadom na to, že odvoz pacientov z bydliska do ambulancií primárnej zdravotnej starostlivosti zdravotné poisťovne nepreplácajú a poistenci si ho financujú sami, účelom projektu je vo vybraných regiónoch Slovenska zlepšiť dostupnosť, priblížiť poskytovanie zdravotnej starostlivosti k rómskym osadám a rôznymi spôsobmi zainteresovať Rómov na preventívnych vyšetreniach, napr. aj finančne (viazať výplatu rôznych dávok na splnenie povinnosti zúčastniť sa preventívnych prehliadok u praktického lekára pre deti, praktického lekára pre dospelých a u gynekológa).

Ministerstvo zdravotníctva sa usiluje aktívnym prístupom zlepšiť poskytovanie zdravotnej starostlivosti rómskej populácie v SR.

- a) prednostne podporuje preventívne kroky, ktoré boli vykonané v posledných rokoch na Slovensku k zamedzeniu šírenia infekčných chorôb. Veľký význam pripisuje preventívnym očkovaniam predovšetkým proti infekčnej žltacke typu A, ako aj preventívnym a represívnym protiepidemickým opatreniam vrátane pasívnej alebo aktívnej imunizácie (podávanie gamaglobulínu, resp. očkovacej látky) osôb, ktoré boli v úzkom kontakte s chorým. Pravidelne každý rok vyčleňuje potrebný objem

finančných prostriedkov vo výške 6 mil. Sk na bezplatnú realizáciu tohto preventívneho projektu na zamedzenie šírenia infekčnej žltacky v rómskych osadách s nízkym hygienickým štandardom. Realizácia projektu viedla k poklesu výskytu infekčnej žltacky na Slovensku. Upozorňujeme, že ostatná časť obyvateľstva (v prípade záujmu) si očkovanie proti infekčnej žltacke hradí z vlastných prostriedkov. V Slovenskej republike je očkovanie detskej populácie (vrátane rómskej) a vybraných rizikových skupín obyvateľstva (vrátane rómskej) povinné a určujú ho legislatívno-právne predpisy;

- b) rezort zdravotníctva realizáciou mnohých vzdelávacích aktivít (prostredníctvom pracovníkov Štátneho fakultného zdravotného ústavu a krajských zdravotných ústavov) sa snaží zlepšiť hygienické návyky a zvýšiť všeobecnú zdravotnú informovanosť Rómov, pretože medzi príčiny, ktoré spôsobujú zlý zdravotný stav rómskej menšiny patria: nízka úroveň vzdelania, chudoba, vysoký stupeň nezamestnanosti rómskej populácie, nedostatočná úroveň osobnej a komunálnej hygieny, mnohodednosť, znečistené prostredie, nedostatok nezávadnej pitnej vody, zlé stravovacie návyky, fajčenie, pitie alkoholu a v ostatných rokoch aj narkománia;
- c) Ministerstvo zdravotníctva SR komplexne rieši túto problematiku a podporuje projekty, ktoré majú zvýšiť zdravotné uvedomenie rómskej menšiny a súčasne zredukovať najpálčivejšie problémy. V rámci rozpočtu pre kapitolu MZ SR boli schválené finančné prostriedky z lotérií a podobných hier, ktorých prostredníctvom sa riešili projekty Národného programu podpory zdravia. Mnohé realizované projekty, ktorých riešiteľom je Štátny fakultný zdravotný ústav SR v spolupráci s krajskými štátnymi zdravotnými ústavmi, boli zamerané predovšetkým na mladú rómsku generáciu. Cieľom týchto projektov bolo naučiť vybranú skupinu mladého rómskeho obyvateľstva na určité hygienické návyky, pracovné činnosti a vykonávanie prác potrebných na zabezpečenie zvýšenia hygienickej úrovne rómskych osád;
- d) v novembri roku 2000 bol započatý projekt „Ochrana reprodukčného zdravia rómskych žien a dievčat vo vybranom regióne – Rožňava, gynekologická ambulancia Plešivec“. Tento projekt bol zrealizovaný v spolupráci so Slovenskou spoločnosťou pre plánované rodičovstvo a výchovu k rodičovstvu so zahraničnou finančnou pomocou. Zámerom projektu bolo vytvoriť model osvetovej a zdravotníckej liečebno-preventívnej starostlivosti zameranej na zlepšenie reprodukčného zdravia rómskych žien a dievčat, ako aj menšej skupiny sociálne menej prispôsobivých nerómskych žien. Po dvoch rokoch prínos projektu pre starostlivosť o sexuálne a reprodukčné zdravie cieľovej skupiny bol nad očakávanie pozitívny. Vďaka projektu sa podarilo vzbudiť záujem o reprodukčné zdravie cieľovej skupiny, potrebu prevencie ochorení a plánovania rodiny, iniciovať zmenu životného štýlu, transformovať vzťahy pacientka – lekár, zdravotník z roviny obáv, strachu a nedôvery, do roviny porozumenia a vzájomnej dôvery. Súčasne sa podarilo prelomiť zažitú bariéru ľudskej, etnickej, sociálnej a spoločenskej. Rozdiely medzi situáciou pred realizáciou projektu a po ukončení boli výrazné. Pred realizáciou projektu boli návštevy zdravotníckych zariadení žien z cieľovej skupiny chaotické, spravidla prichádzali so závažnými ochoreniami často v zanedbanom stave. Činnosťou v rámci projektu sa podarilo túto situáciu radikálne zmeniť.

Vzhľadom na úspešnosť projektu ochrany reprodukčného zdravia, MZ SR požiadalo Slovenskú spoločnosť pre plánované rodičovstvo a reprodukčné zdravie o vypracovanie Národného programu reprodukčného zdravia pre ženy v SR s termínom do 31.12.2003.

V rámci poskytovania zdravotnej starostlivosti rómske ženy majú garantované právo na najvyššie dosiahnuteľnú úroveň zdravia, ktorého súčasťou je nielen liečebno – preventívna a dispenzárna starostlivosť, ale aj starostlivosť a ochranu reprodukčného zdravia.

Primárnu starostlivosť zabezpečujú ambulancie odborného ženského lekára. Primárna starostlivosť znamená včasnú diagnostiku tehotnosti a perinatálnu starostlivosť u žien s fyziologickou a rizikovou tehotnosťou. V rámci primárnej starostlivosti sa pozornosť zo strany lekára gynekológa venuje aj plánovanému rodičovstvu a antikoncepcii, preferovaniu antikoncepcie pred interrupciou, aktívnemu vyhľadávaniu žien s rizikom nežiaducej tehotnosti a odporúčaniam vhodného typu antikoncepcie. Ženy sú oboznamované s antikoncepciou, jej spoľahlivosťou, bezpečnosťou, priaznivými účinkami, ale aj možnými vedľajšími účinkami a komplikáciami. Pri odporúčaní jednotlivých metód antikoncepcie sa berie do úvahy aj želanie ženy.

Vzhľadom na jestvujúcu sieť gynekologických ambulancií na Slovensku všetky formy modernej antikoncepcie sú dostupné. Počet užívateľiek perorálnej antikoncepcie na Slovensku vzrástol z 2% (na začiatku 90. rokov) na 18,5% v roku 2002. Za rovnaké obdobie bol zaznamenaný pokles počtu zavedených intrauterinných teliesok z 15% na súčasných 7%.

Sterilizácia ako jedna z najbezpečnejších a najspoľahlivejších foriem antikoncepcie je na Slovensku využívaná len na 0,1%. Tento stav je podmienený aj smernicou na vykonanie sterilizácie, ktorá stanovuje zoznam zdravotných indikácií a podmienok, za ktorých je možné vykonať sterilizáciu.

Od 1. januára 1987 je účinný zákon SNR č. 73/1986 o umelom prerušení tehotenstva v znení čl. III zákona SNR č. 419/1991 Zb., ktorým sa menia niektoré predpisy v oblasti zdravotníctva, ktorý je porovnateľný so zákonmi v krajinách Európskej únie a rešpektuje slobodnú voľbu ženy. Po zavedení tohto zákona došlo k prechodnému vzostupu počtu interrupcií, ale od roku 1988 postupne k výraznému poklesu počtu vykonaných interrupcií. Takýto pokles interrupcií (o 70%) nemá s výnimkou Českej republiky, za 14 rokov obdoby v žiadnej európskej krajine.

Rok	počet žien	počet vykonaných interrupcií
1988	1000 žien vo veku 15 – 49 rokov	43
2002	1000 žien vo veku 15 –49 rokov	11

Prístupnosť zdravotníckych služieb v oblasti reprodukčného zdravia žien na Slovensku je jednoduchá a ich kvalitatívna úroveň je dobrá. Dispenzárna starostlivosť sa poskytuje nielen tehotným ženám, ale aj ženám, ktoré používajú hormonálnu a vnútromaternicovú antikoncepciu. Ženy s vyšším vzdelaním a lepším právnym vedomím sa zvyčajne dožadujú tejto starostlivosti, rómske ženy, ale aj ženy z iných handicapovaných skupín sa takýchto služieb často nedožadujú. Obvykle nenavštívia gynekológa ani z dôvodu prevencie sexuálne prenosných ochorení, nenavštevujú alebo len málo navštevujú lekára gynekológa počas svojho častého tehotenstva, čím ohrozujú nielen seba, ale aj zdravie svojho potomstva. Nepoznajú riziká častých tehotenstiev a nepoznajú ani možnosť, ako sa pred častým tehotenstvom chrániť. Dostatočne teda nepoznajú hodnotu svojho reprodukčného zdravia.

Súčasný systém zdravotníckej starostlivosti zrušil návštevne služby ženských sestier. Práve v rómskej komunite a v iných handicapovaných skupinách tento typ služieb zohrával dôležitú, nenahraditeľnú úlohu. Sestry poznali komunitu, mali dôveru žien a dokázali motivovať tieto ženy k preventívnemu typu starostlivosti. Aj z uvedených dôvodov sa prostredníctvom štátnych zdravotných ústavov realizujú početné školenia pre zdravotníckych

pracovníkov a prednostne pre príslušníkov rómskej komunity, ktoré sa venujú ochrane reprodukčného zdravia žien a plánovanému rodičovstvu.

Vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov

V rámci špecializovaného štúdia lekárov, zubných lekárov a ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov je problematika uplatňovania práva Rómov a iných handicapovaných skupín obyvateľstva na najvyššiu dosiahnuteľnú úroveň zdravia zaradovaná do rôznych školiacich akcií. Ministerstvo zdravotníctva SR do zákonov o lekárskom povolani, povolani farmaceuta, povolani sestry a pôrodnej asistentky zaradilo aj etický kódex jednotlivých kategórií zdravotníckych pracovníkov. V ňom je zakomponovaný morálny záväzok a princíp poskytovania zdravotnej starostlivosti bez rozdielu etnickej príslušnosti, rasy a náboženstva, ako aj bez ohľadu na kultúru, sociálne postavenie a politické presvedčenie. Slovenská zdravotnícka univerzita spolu so Slovenskou lekárskou komorou vypracovala návrh kontinuálneho vzdelávania v problematike zdravotníckej starostlivosti v rómskej komunite pre lekárov primárneho programu a aj pre jednotlivé kategórie zdravotníckych pracovníkov.

Ministerstvo zdravotníctva SR vychádzalo pri vypracovaní návrhov na riešenie problematiky rómskych komunít aj zo zahraničných skúseností, z ktorých za relevantné v tomto kontexte pokladáme:

- a) *Vo väčšine krajín EÚ sa snažia integrovať rómsku komunitu a zabrániť jej marginalizácii a vyčleneniu tejto skupiny na okraj spoločnosti.*
- b) *Rómske usadlosti (tzv. shanty towns) majú nízku hygienickú úroveň a v mnohom pripomínajú naše rómske usadlosti.*
- c) *Zdravotný stav rómskeho obyvateľstva je v každej krajine horší než väčšinového obyvateľstva, jednotlivé krajiny EÚ zápasia s podobnými problémami vo väčšej alebo menšej miere.*
- d) *Je dôležité riešiť problematiku komplexne a systematicky spojením úsilia mnohých rezortov, domácich i medzinárodných nadácií.*
- e) *V každej krajine EÚ sa snažia odhaliť a zabrániť priamej a nepriamej diskriminácii rómskej populácie. Určité diferencie v prístupe k problematike vyplývajú z hospodárskej úrovne krajiny a z realizovaného modelu zdravotného poistenia v krajinách.*
- f) *Poskytnutie pomoci pri zabezpečení primeranej zdravotnej starostlivosti pre rómsku populáciu sa pokladá za prioritnú úlohu.*
- g) *Pri úsilí o urýchlenie začlenenia týchto skupín do majoritného obyvateľstva treba akceptovať ich kultúrnu rozdielnosť.*
- h) *V krajinách EÚ sa veľký dôraz kladie na drogovú prevenciu rómskej populácie, lebo nebezpečie drogovej závislosti mladej generácie výrazne zhoršuje sociálnu situáciu rómskej menšiny.*
- i) *Zdravotný stav rómskej populácie len sčasti závisí od úrovne poskytovania zdravotnej starostlivosti, z väčšej časti je negatívne ovplyvňovaný nízkym vzdelanostným stupňom, nezamestnanosťou, zlou kvalitou bývania, mnohodednosťou atď.*

V záujme zabezpečenia koordinácie riešenia problematiky rómskych komunít na MZ SR v súvislosti s realizáciou koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít v oblasti zdravotníctva sa na MZ SR vytvorila pracovná skupina, ktorá spolupracovala so Sekciou ľudských práv a menšín Úradu vlády SR, splnomocnenkyňou vlády SR pre rómske komunity a s predvstupovým poradcom EÚ pánom Michelom Digne-om.

Informácie o vyšetrovaní údajných nezákonných sterilizácií rómskych žien a o iných opatreniach zameraných na vyriešenie tohto problému (ich súčasťou je aj preverovanie

údajnej segregácie rómskych žien v zdravotníckych zariadeniach), sú v odpovedi na druhú otázku dotazníka poradného výboru.

Aktivity Ministerstva vnútra SR

V roku 2003 bol v porade vedenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a vo vláde Slovenskej republiky prerokovaný návrh na zriadenie funkcie policajného špecialistu pre prácu s rómskymi komunitami.

Ministerstvo vnútra SR zorganizovalo v roku 2003 seminár s medzinárodnou účasťou zameraný na problematiku odhaľovania, objasňovania a dokumentovania trestnej činnosti motivovanej rasovou, národnostnou a inou neznášanlivosťou alebo páchanou priaznivcami extrémistických skupín pre policajtov vyčlenených na problematiku extrémizmu.

Na Akadémii Policajného zboru v Bratislave bola do tematického plánu zaradená problematika „Polícia a Rómovia“, v ktorej sa poslucháčom sprístupňuje problematika dejín Rómov, ich kultúrne, vzdelanostné a iné špecifiká, naznačujú sa možné spôsoby komunikácie príslušníkov Policajného zboru s rómskou minoritou. Problematika práce v rómskej komunite bola zapracovaná do učebných osnov stredných odborných škôl Policajného zboru.

Ministerstvo vnútra SR v spolupráci s predstaviteľmi Kanadskej kráľovskej jazdnej polície sa podieľa na projekte „CAPRA“, ktorý vznikol v roku 2002. Projekt je zameraný na komunikáciu príslušníkov Policajného zboru s menšinami. V rámci projektu prebiehajú plánované workshopy a stretnutia s pracovníkmi iných štátnych orgánov, organizácií a mimovládnych organizácií, ktorí sa snažia riešiť rómsky problém v Slovenskej republike.

Ministerstvo vnútra SR zriadilo komisiu na koordináciu postupu pre elimináciu rasovo motivovanej trestnej činnosti a extrémizmu, ktorá spolupracuje so zástupcami občianskej iniciatívy Ľudia proti rasizmu, Občianskeho združenia Občan a demokracia, Ligy aktivistov pre ľudské práva, Nadácie otvorenej spoločnosti, Nadácie Inforoma a Slovenského helsinského výboru. Na základe spolupráce s týmito organizáciami boli získaní spolupracovníci rómskeho pôvodu. V súčasnosti je evidovaných celkovo 95 spolupracovníkov z radov Rómov a mimovládnych organizácií.

Ministerstvo vnútra SR realizuje preventívny projekt „Správaj sa normálne“, na základných školách, ktorých výber bol uskutočnený po konzultáciách s pracovníkmi odboru školstva okresných úradov z hľadiska najväčšieho rizika delikventného správania žiakov. Projekt bol realizovaný na školách v obciach Spišské Bystré, Sabinov, Podolíne, Rimavská Sobota, Revúca, Brezno, Bratislava II, Malacky, Jarovnice, Letanovce a Košice Luník IX.